

МЕТОДОЛОГ – ПРОФЕСІЯ МАЙБУТНЬОГО

Анатолій В. ФУРМАН

Copyright © 2016

УДК 167/168 : 378

Ananoliy V. Furman

METHODOLOGIST – PROFESSION OF THE FUTURE

“Людина врешті-решт знаходить у речах лише те, що вона сама вклала в них: це знаходження називає себе наукою, а вкладання – мистецтвом, релігією, любов’ю, гордістю...”
(Фрідріх Ніцше [23, с. 286])

“Для мене методологія є спосіб критичного ставлення до наявної людської культури..., скорочена назва мого способу життя...”
(Георгій Щедровицький [52, с. 329, 335])

Актуальність теми. Інформаційне суспільство, загальні контури якого вималювалися під завісу ХХ ст., сьогодні набуває панорамної цілісності та посегментної завершеності, адже стрімко вдосконалює і безперервно продукує все нові покоління комп’ютерної техніки, мережових інформаційних систем і нанотехнологій. Воно закономірно породило цілий шерех професій, про які ще півстоліття ніхто й гадки не мав: інженер комп’ютерних систем, інженер-програміст, контент-менеджер, веб-дизайнер, проблогер, соціобілдер та ін. Очевидно, що це спричинило постання цілої соціальної верстви людей не лише із відмінною за завданнями, формами, способами і засобами фахової діяльності, а й із специфічною, порівняно з наявною багатоманітністю типів професійного мислення, свідомістю й відтак із особливим, наповненим віртуальними схематизмами та образами, світобаченням. І це, звісно, стосується й інших ділянок розвитку суспільного життя (скажімо, сфери управління, бізнесу чи дозвілля). Просто світ інформаційно-комп’ютерних технологічних нововведень є найбільш промовистим свідченням видозміни *професійної карти* людства сучасної цивілізації.

Водночас, якою б невгамовною наша сучасність не була на відкриття нових професій і спеціальностей, усе ж мислення їх першопроходців, будучи чітко узмістовленим у межах певного системного набору знань, норм і компетенцій, залишається суто професійним, тобто тим вишколеним розмірковуванням, яке актуалізується і функціонує у жорстких проблемно-темпоральних рамках того чи іншого упредметнення (здебільшого предмета базової науки, наукової дисципліни чи способу діяльного практикування). Причому це характерно навіть для таких багатопредметних видів професійної діяльності, як політика, наука чи державна служба. І цьому є закономірне пояснення: той, хто володіє високорозвиненим професійним мисленням, використовує його як “найголовніший особистісний ресурс угледіння, постановки, оптимального розв’язання і своєчасного зняття нагальних проблем професійного повсякдення; тоді знаннево-компетентнісна база і ціннісно-духовний ресурс особистості фахівця є тим різноякісним матеріалом, котрим оперує вказане мислення задля побудови ідеальних моделей діяльності і вчинення та їх наступної проекції на завжди недосконалий світ конкретного суспільного життя з

метою його поліпшення і згармонування” [48, с. 28–29].

Однак у лоні сучасної культури існує ще одна, власне універсальна, форма думання – **методологічне мислення**, сутність, ознаки та особливості якого обґрунтовані у другій половині ХХ століття лідером та учасниками Московського методологічного гуртка (Г.П. Щедровицький і його школа [3; 33; 50–55]). Сутність такого мислення полягає у його універсальності як новоутворенні, що формоорганізовує мислєдіяльність у самостійну сферу і рефлексивно (у тому числі й дослідницьки) охоплює-знімає всі інші форми і типи мислення; тому воно надпредметне, проблематизаційне, дискурсивне, рефлексивне. Інакше кажучи, це нова історична форма “всезагального (й відтак універсального) мислення”, котре обнімає на час актуалізованої проблемної комунікації локалізований буттєвий сегмент нашого світу [див. 51, с. 44–46]. Доведено, що формування ідеальної дійсності методологічного мислення – це закономірна філософська реакція на владарюючі у науковому світогляді позитивізм і сцієнтизм й водночас на критично відрефлексоване прагнення їх здолати в інтелектуальному досвіді вказаного гуртка. Ось чому системомислєдіяльнісна методологія, сутнісно розвиваючи методологічний тип мислення як філософський, не лише не відкидає наукового підходу, а, навпаки, продовжує і розширює його можливості за методом (способом) бачення світу та людини в ньому до раніше небувалих меж й, головне, завдяки колективно-розподільчому характеру та екзистенційному зінтегруванню сфери мислєдіяльності, ще й має практичне спрямування за принциповим ціннісним настановленням [3, с. 23, 29, 53, 110 та ін.].

Постановка проблеми. Якщо формування професійного мислення у майбутніх випускників ВНЗ є вельми складним і тому рідко досяжним завданням, адже не зводиться до оволодіння студентами упродовж навчання певною системою знань і норм, цінностей і ролей, умінь і навичок, то витворення методологічного мислення фактично є справою надутрудненою, унікальною, раритетною. І річ не тільки в тому, що для визернювання такої універсальної надтипової форми мислення потрібно систематичне створення важкозреалізовуваних умов, щонайперше підготовка і проведення методологічних семінарів і сесій, оргдіяльнісних та оргчункових ігор. Най-

складніше полягає в тому, що методологічне мислення не можна передавати як знання чи транслювати як еталони, взірці, норми культури. Як унікальний досвід повно персоніфікованої мислєдіяльності, котрий самодостатньо не закладений у людській природі, а здобутий шляхом виходу за її горизонти завдяки штучному розширенню поля екзистенційного культивування людських здібностей, його можна лише “вирощувати” за наявності живого носія такого мислення, себто *професійного методолога* як учителя, наставника, керівника. Скажімо, таким живим еталоном упродовж трьох десятиліть для кількох поколінь методологів та іротехніків був і залишається *Георгій Петрович Щедровицький* (1929–1994). Але й сьогодні, після двадцяти двох років відходу його у вічність, питання професіоналізації і соціалізації методології залишається більш ніж проблемним, напружено дискусійним.

Мета статті: обґрунтування норм, принципів, організованостей та умов взаємозалежного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики в контексті професіоналізації методологічних мислення і діяльності, **головне завдання** – окреслити контури онтологічного уявлення про методологічну фаховість як окремий спосіб інтелектуального життя і висвітлити оргдіяльнісне уможливлення професії методолога каналами, засобами та інструментами досконалого методологування.

Умовні позначення: *ВК-методологія* – вітакультурна методологія; *МД* – мислєдіяльність; *ММГ* – Московський методологічний гурток; *ОДІ* – організаційно-діяльнісній ігри; *ПМ* – професійне методологування; *СМД-методологія* – системомислєдіяльнісна методологія.

СУТНІСНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ МЕТОДУ ЯК СКЛАДНИКА ПРОФЕСІЙНОСТІ

У соціогуманітарних науках, на відміну від природничих, як відомо, предмет уміщує у себе людину, її свідомість і часто постає як *текст*, що наділений особистим смислом. Це природно потребує особливих методів і пізнавальних процедур, тим більше, що “сторонніх вражають результати науки, а самих науковців – методи” (С. Телегін). Останні не виникають в історії культури самі собою, вони завжди створюються під конкретний суспільний запит

– потребу розв’язати новий клас проблем, а тому діяльно уможлиблюють те, що раніше людству було не під силу, розширюючи світ діяльностей, професій, спеціальностей. Загалом метод – це не закон, він не є істина, а тому ним послуговуються, його наслідують, врешті-решт ним володіють – бездарно, доладно, майстерно.

Ідея методу виникла із практичної потреби використання логіки як засобу, головно для керівництва розумом. Тому метод, образно кажучи, – це двокрила практика думки – і наука (правильна логіка), і мистецтво (методологічна лінія унікального діяння). Його простір вибудовується відповідно до типу мислення, у тому числі й до найбільш досконалого – рефлексивного, методологічного. На підтвердження цього В.Г. Марача пише: “Конкретне “наповнення” зрозумілого уявлення про мислення, яке становить у даний момент актуальну межу розуміння або “методологічну лінію”, може бути замінено, але незмінною залишиться конструкція простору, що визначає тип поняття і спосіб його розгортання. Така ненаповнена конструкція простору є *схема методу*. Методолог входить усередину його й організує в ньому свою практику як практикування думки відповідно до цього методу, а схема методу стає схемою його самоорганізації”. І далі: “Метод у його практичному вжитку (разом з методологом, котрий суб’єктивував схему методу) утворюють *підхід*. Метод розв’язує проблему логіки та онтології в цілому, глобально, а підхід немов відновлює метод в конкретній ситуації і вирішує цю проблему локально – стосовно робочих онтологій та організаційно-діяльнісних схем” [19, с. 27–28].

У будь-якому разі добре відомо, що професійна компетентність високо корелює не тільки із фундаментальними спеціалізованими знаннями фахівця та сформованими на їх основі вміннями, а й із методами та засобами, котрі вибираються й опрацьовуються ним відповідно до виробничих ситуацій трудового процесу. І це природно, зважаючи на широке *функціональне поле методу*, яке він охоплює в досягненні особою високих рівнів професійної майстерності; зокрема – це: а) визначення способу досягнення мети, у тому числі й шляху вченого до рефлексивного осягнення предмета вивчення; б) обґрунтування сукупності прийомів та операцій теоретичної, проектної чи практичної діяльності, яка організована пев-

ним чином та із застосуванням окремого набору засобів; в) регуляція і контроль перебігу будь-якої діяльності за логікою активного слідування тому чи іншому методу; г) загальне чи окремішнє спрямування-визначення як дослідження, теоретизування, так і будь-якого соціального практикування; д) встановлення принципів уявлення-підходу до об’єкта вивчення, реконструювання чи творення; е) дотримання певного стилю та характеру інтерпретації отриманих результатів; є) рефлексування над об’єкт-предметним простором окремої теорії задля виходу у певну метатеоретичну сферу всередині парадигмальних, унормованих та інструментально забезпечених, орієнтацій у процесі дослідницької діяльності та ін.

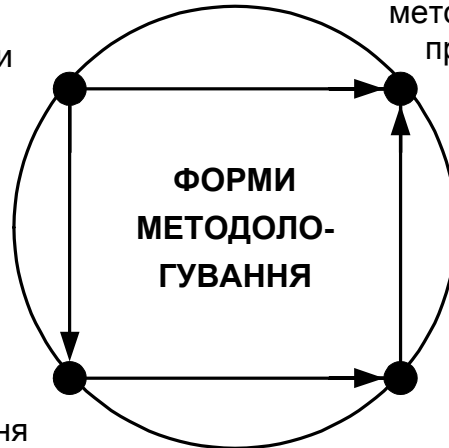
Отже, професіонал – це, окрім знаннево-компетентнісного ресурсу як передумови ефективної діяльності, ще й віртуоз методу і стилю повсякденної праці, майстер відшукування оптимальних способів постановки та розв’язання професійних завдань і проблем, прикладний методолог, здатний мистецьки оперувати формами, методами, засобами та інструментами власної ділової МД. Якщо справедливими є слова, що “*немає нічого практичнішого, ніж хороша теорія*” (Кір Гоф), то не менш правдивим буде їх таке продовження: “*і водночас немає нічого більш дієвішого, ніж досконалий метод, аніж рефлексивно вивірена методологія*”. Тоді маємо ту винятково благодатну ситуацію, коли не стільки спеціаліст певного освітньо-кваліфікаційного рівня пристосовується до умов буденної професійної діяльності, скільки його ділове докільля адаптується до принципів і вимог життєдіяльності цього фахівця як компетентної, креативної та відповідальної особистості, котра добре знає і глибоко рефлексує те, що, як, чому і для чого вона робить свою справу [див. 48, с. 35–37].

ПРИНЦИП, ПІДХІД, МЕТОД І СПОСІБ ЯК БАЗОВІ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОГО МЕТОДОЛОГУВАННЯ

Висвітлюючи основи філософської методології, М.О. Лапонов і В.О. Комісаров вдало розводять зміст та обсяг понять “підхід”, “метод”, “спосіб”, що позначають *щось схоже* (за смыслом і значенням у людській діяльності – практичній або духовній, фізичній або розумовій), хоча все ж таки й дещо відмінне [див. 14]. Ґрунтуючись на цьому матеріалі та дотримуючись логіки побудови мислещем, пропо-

1 – принцип: основне, керівне положення, або засада, канон, що має самодостатню цінність як ідеальний об'єкт у самовизначенні людини

4 – спосіб: організація практики, точніше – практикування, у тому числі й стиль або порядок здійснення дослідницької чи методологічної роботи, що приводить до реального досягнення мети

2 – підхід: використання суб'єктом пізнання чи вчинення певного набору принципів і нормативів для надання спрямованості людській діяльності, спричиненої певною потребою чи метою

3 – метод: певна сума загальних початкових знань про предмет (пізнання, спілкування, вчинення), або про сутність та особливості обраного підходу у єдності із системою принципів, що у взаємодоповненні відображають специфіку предмета і спрямовують його подальше дослідження

Рис. 1.
Базові форми методологічної організації діяльності

нуємо рисунок, що створений за вимогами *принципу кватерності (рис. 1)*.

Відтак отримуємо чотири базові форми методологічної організації діяльності. А оскільки методологування – це специфічна практика методології як учення, то аргументуємо наявність його *засадничих форм* мислєдїяльного уможливлення. Першопочатковою формою тут є *принцип*. У зв'язку із піднятою проблематикою Г.П. Щєдровицький під завісу свого життєвого шляху (1993 р.) писав: "...я зрозумів, що принципи мають самостійну цінність як ідеальні об'єкти. Тобто життя відрізняється від натурального існування природних тіл тим, що воно спирається на принципи, які висуваються самими людьми й утворюють наріжний камінь життя як такого. Більше того, життя є слїдування певному ідеальному принципу... Як ідеальні принципи, вони ніколи не схоплюють чогось реально існуючого. Загалом обговорювати питання про

їх реальне існування бездумно. Принцип є знакова форма, створювана конструктивно для забезпечення природності МД, котрій *потім* знаходиться зміст, який *згодом* об'єктивується з допомогою процедури об'єктивації. І тоді принцип починає існувати як такий" [54, с. 13].

Таким чином, принцип в ідеальній площині свідомості віддзеркалює певну базову ознаку чи характеристику предмета й зорієнтовує вченого в цьому контексті чи аспекті його дослідження або перетворення. Як засновок в організації певної сукупності фактів, уявлень чи знань, він становить своєрідний стартовий майданчик пояснення, керівництва до дії, самовизначення особи у повсякденних соціальних ситуаціях. Воднораз сукупність упорядкованих принципів (див. скажімо, нещодавно запропоновану Г.О. Баллом систему *принципів раціоналізму* [1]) відображає сутність і специфіку предмета, здебільшого оргдіяльнісно здійснюється як підхід або рефлексується як метод і

задає спрямованість подальшого його дослідження чи реконструювання.

Якщо говорити про *постання методу* як форми методологування порівняно із формо-узмістовленням принципу, то його формування “не може співпадати ні з наявною в нашому розпорядженні сумою знань про предмет, ні з будь-яким окремо взятим принципом, ані навіть із сукупністю принципів. Адже сукупність принципів – це, образно висловлюючись, лише палітра художника. Фарби її повинні бути перенесені на полотно так, щоб вийшов упізнаваний нарис природи (предмета)...” [14, с. 209]. Отож принцип, задаючи певне основоположення для можливого спрямованого самопоступу вперед (від потреби суб’єкта до упредметненої мети з орієнтацією на бажаний продукт творчості чи праці), уконкретнює мислесмисловий горизонт свідомості методолога базовими ідеальностями, котрі згодом, у системному поєднанні з іншими принципами, утворюють і підхід як напрям пошукової діяльності, і метод як цілісне знання інваріантних щодо наукового пізнання й усієї сфери застосування раціональних знань, що містять найзагальніші істотні ознаки предмета та інтегрують відповідно до його окремішності визначальний розвиток даної гілки одноцільного довершеного знання.

Методологічний *підхід* у філософії чи науці – це певна стратегія пізнання як більшою чи меншою мірою збалансований набір принципів і нормативів рефлексивно здійснюваного теоретизування, що визначає спрямованість індивідуальної та колективної МД, яка спричинена проблемним полем свідомості (утрудненням на шляху задоволення пізнавальної потреби, неможливістю відомим способом досягнути мети пошуку тощо). У цьому аналітичному вимірі підхід постає як “комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур та процесів у пізнанні і практикуванні, що характеризує конкуруючі між собою... стратегії, програми чи школи у філософії, науці, політиці або в організації життя та діяльності людей” [21, с. 794]. Він, засвідчуючи особисту визначеність науковця у виборі спрямованості теоретичної чи практичної діяльності, присутній у мисленні й удіяльненнях як у рефлексованому вигляді (переважно на етапі становлення під час опрацювання відповідних засобів і методів), так і невідрефлексованому (у період усталеного, епістемно незмінного функціонування),

нарешті осідає у багатосегментних складниках епістемології, історії і теорії мислення.

Для прикладу слушно навести версію *культурно-історичного підходу* в психології видатного українського мислителя другої половини ХХ століття В.А. Роменця [див. 25–26; 28–31], котрий, на переконання М.С. Гусельцевої [6] та П.А. М’ясоїда [16], є *постнекласичним*, зважаючи на триаспектну методологічну оптику, обґрунтовану у філософській концепції теоретичного знання В.С. Стюпіна (класична, некласична і постнекласична типи раціональності) [35–37]. Зокрема, основними рисами цього підходу є такі: “комунікативність концепції, категорійна мережа, культурологічна та антропологічна методологічні формати, взаємна доповнюваність мікро- і макроаналізів, діалектика універсального та унікального”, подолання дилеми монізму і плюралізму як взаємозалежне функціонування двох дослідницьких стратегій і, нарешті, “можливість долучити до живої канви знання праці мислителів як різних культур та історичних епох, так і налагодити переспів ідей між ними і сучасниками...” [6, с. 102–103].

Вочевидь є підстави констатувати високу складність зреалізованого В.А. Роменцем до історії всесвітньої психології, як він сам називав, *культурно-історичного* чи *культурно-гуманістичного підходу*, котрий, крім окреслених принципів і методологічних нормативів, за допомогою *категорії вчинку*, взятої як пізнавальне знаряддя, так проводить дослідження, що воно ковзає, розгалужуючись від стовбура в крону за параметрами ситуації, мотивації, вчинкової дії, рефлексії і пускає нові пагони аналізу: унікальне виявляє себе через універсальне, а змістове розмаїття безкраїх горизонтів психодуховної феноменології людського буття виявляється структурованим єдиною логікою понятійно-категорійної організації охопленого психологічного матеріалу. Проте, як нами обґрунтовано в 2011–12 роках [див. 25, с. 108–116; 38, с. 7–14], “винятковою вагомністю характеризуються не лише напрацювання В.А. Роменцем значних історико-психологічних тем у контексті вселюдської культури та створена ним *метатеорія вчинку як система систем*, а й чи не першочергово *шлях-метод*, котрим він рухався від теорії творчості та історії всесвітньої психології до психософії вчинку й теорії канонічної психології...” [25, с. 110]. Цей метод видатного сина української землі названий нами *методом*

вчинкової діалектики, котрому “за мислєдїяльнїсний потенціалом поки що немає рївних на соціогуманїтарних просторах сучасної людської думки, а їх автор стає ще й методологом генїальної величини, зважаючи на грандіозність того Дому, котрий він створив” – наукову школу як храм софїйності [26, с. 9].

Із другої половини ХХ ст., як відомо, чїтко окреслилася тенденція методологізації майже всїх сфер мислення і діяльності, у лонї якої методологи почали професїйно займатися безпосереднім конструюванням підходів, причому не лише нових, а й тих, які вони заперечують. В останньому випадку яскравим прикладом є методологічна концепція історизму Карла Поппера [24], положення якої оголошуються бїльш, нїж проблемними, й альтернативною яких обґрунтовується парадигма “відкритого суспїльства”. Проте найважливіше тут те, що про новопосталий чи той, що перебуває у процесі становлення, “підхід можна говорити тїльки тоді, коли продекларованї та обґрунтованї його принциповї відмінності від іншого підходу хоча б в одному із трьох епістемологічних просторах: у парадигмі (онтологічні картини, схеми та описи об’єктів); у синтагмі (способи і методи доведення, аргументації, мови описання, пояснення і розуміння); у прагматичї (цїлі, цїнності, завдання, приписи, дозволенї і забороненї форми вжитку елементів синтагми і парадигми)” [21, с. 795].

Однак у самодостатньому дослідницькому вжитку будь-який підхід ще не гарантує успіху. Тим бїльше, що головне – досягнути мети, тобто здобути потрібний продукт, у тому числі й інтелектуальний (філософський, науковий, мистецький тощо). І тут справді вирішальну роль починають відігравати знання адекватного предмету МД змісту. Тому метод вихідно являє собою систему знань про принципи і підходи здійснення як пізнання, так і будь-якого компетентного практикування. Хоча зрозумїло, що таке знання не може бути повним і, тим бїльше, чим ґрунтовнїше дослідник проникся у рамках ним зреалізованого підходу в сутність та формовияви предмета пізнання-конструювання, тим масштабнїшим і змістовнїшим є проблемне поле епістемного протистояння знання і незнання, розуміння і невідання, міркування і неусвідомлення, рефлексії та інтуїції. І все ж таке першопочаткове знання про шлях чи спосіб очікуваного діяння має бути достатнім, щоб спочатку співвіднести обраний предмет впливу чи перетворення із

його потрібним – ідеальним, ідеалізованим або реальним – станом, а потїм забезпечити правильний напрямок подальшого пошуку, бодай схематично опрацювавши план чи тактику вчинкових дїй.

М е т о д – це:

а) заданий окресленою метою і сполучною гіпотезою шлях ученого до осягнення сутності та закономірностей чи особливостей розвитку та функціонування предмета пізнання (вивчення, дослідження, проектування, конструювання, творення);

б) логїчно обґрунтований порядок організації науково-дослідницької чи пошуково-мисленневої діяльності, за якого науковці, філософи, використовуючи інтелектуальні засоби і зреалізовуючи прийоми і процедури, отримують теоретичний, методичний та емпіричний матеріал для створення нових концепцій, теорій, парадигм і вироблення практичних рекомендацій;

в) окремиї тип теоретизування або напрям діяльного перетворення дїйсності, кожен із яких містить спосіб досягнення мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного або практичного освоєння цієї дїйсності, а також людську МД, організовану чи самоорганізовану певним чином;

г) зразок рефлексивних мислення, діяльності, мислевчинення, що охоплює свідоме і послїдовне застосування способу, засобів та інструментів МД, у тому числі технік, процедур і прийомів дослідження, критики, нормування, конфїгурування та ін., що забезпечує регуляцію і контроль будь-якої досконалої діяльності, задає її логїку розгортання і здобуті результати (продукти).

Отже, головне в методї полягає у тому, що він знаннево визначає загальне спрямування дослідження, засадничї віхи у формуванні уявлення про об’єкт пізнання, рамки і характер інтерпретації здобутих вислїдів творчої праці. А Мераб Мамардашвілі, скажімо, був переконаний у винятковій значущості *філософського методу*, тому що “абстрактні формулювання філософії, на його переконання, набагато ближче реальної дїйсності, нїж реалїстичні, емпіричні формулювання...” [18, с. 344]. Адже такого рївня софїйності метод передбачає ґрунтовне знання сутності та особливостей предмета філософії, здатність інтелектуально накреслити його логїчно несуперечливий ескіз, виокремити із низки інших упредметнень і деталізувати його окремі

частини, й головне – визначити можливості та обмеження цієї ескізної оформленої епістемної картини у певному наборі засновків, принципів, базових положень. І хоч “головним завданням філософа в описі методу залишається *упорядкування* принципів як їх правильної наступності”, а похідним – “вибір основоположної засади” [14, с. 209], все ж постання методу не співпадає і не може співпадати з наявною в розпорядженні мислителя сумою знань про предмет філософування, ні з будь-яким окремо взятим принципом, незважаючи на його світоглядну значущість, ані навіть із сукупністю принципів. Усебічне визначення невичерпного за своїми властивостями і відношеннями предмета пізнання чи об’єктивування – це той загальний знаменник, з якого розпочинається і до якого зводиться метод. Однак і формування методу є здебільшого циклічно переривним процесом, у якому він залишається більшою чи меншою мірою довершеним знанневим ескізом того, як треба рухатися у напрямку комплексного освоєння предмета.

Спосіб – це певне вчинкове діяння, прийом або система прийомів, яка уможлиблює здійснення чого-небудь, а найважливіше – так організовує практику (дослідницьку, соціальну, психодуховну, фізичну), що вона приводить до реального досягнення мети. Водночас спосіб, за умови його належного усвідомлення, рефлексування, слугує знаряддям, засобом чи інструментом мислення, діяльності, МД і ПМ, тобто є практикою акцентованою, реконструйованою формою існування методу. “Підхід, метод, фігурально висловлюючись, – пишуть Микола Лапонов і Вадим Комісаров, – дід і батько способу. Син, зрозуміло, успадковує і дідові, і батькові риси, але він усе ж таки інший: він не мерзне, він не сушить голову – він одягається у шкуру” [14, с. 208]. (До прикладу, мовиться про голу людину, котра переживає природну потребу одягнутися та обирає шкуру тварини для її задоволення; тварина ж, ставши предметом зусиль людини, змушує її добути якомога повніші знання про неї і спосіб її життя, а потім уже організувати власні інтелектуальні та фізичні дії, щоб шкура перейшла за “призначенням”).

ІДЕЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ РЕВОЛЮЦІЙ ТА ЇЇ ОРГДІЯЛЬНІСНЕ НАПОВНЕННЯ

Із вищевикладеного значущим є таке узагальнення: те, що для еволюції засобів методо-

логування й відповідно форм методологічного знання надважливим є організаційно-методологічний контекст, здається, ні в кого не викликає сумніву. Проте ступінь його вагомості – проблема дискусійна. Так, Г.Г. Копилов, обстоюючи *ідею методологічних революцій*, зазначає, що науковим зсувам-проривам “слугують нові схеми, котрі відповідають на питання, як саме – з допомогою яких мисленневих засобів і всередині якої інституційної організації – треба пізнавати, які конструкції заслуговують іменування знання, яку практику варто формувати для реалізації знань і для навчання нових “жерців науки” [10, с. 117]. На переконання цього вченого, “Діалоги” Г. Галілея, “Трактат про світло” Р. Декарта, “Принципи” І. Ньютона, роботи із спеціальної та загальної теорій відносності А. Ейнштейна – це *методологічні*, а не наукові праці, адже найважливішим у них є не “науковий результат, не нове знання, а формування і демонстрація нових методів, нових форм і схем організації пізнання”; тому вони “використовувалися сучасниками-колегами не у ролі підручників, а як взірці досліджень щораз нового типу, тобто в оргдіяльній функції, і лише згодом, у структурах підготовки, доводилися до серійного стану онтологічних тверджень” [Там само, с. 118].

Для нас очевидно, що філософсько- та історико-психологічні праці вже згаданого нами В.А. Роменця теж є більшою мірою методологічними, а не власне науковими. Пояснення цьому фокусується навколо *методологічного осереддя* його творчого шляху в науці і філософії: предметно обґрунтовані *принципи* становлення історико-психологічного знання для побудови історії всесвітньої психології організуються у парадигмальному форматі культурно-гуманістичного *підходу*, зреалізують *метод* учинкової діалектики як еталон раціонального пізнання в гуманітаристиці для учнів і наступників, пропонуючи водночас як дослідницькі канони *способи* постановки і вирішення найскладніших проблем: творчості, вчинку як логічного осередку історико-психологічного дослідження, життя і смерті в буттєвій особистісній екзистенції, канонічної психології як шляху до мудрості сходінками екстатичного буття та ін. [див. 28 с. 710–721, 771–783].

Висвітлюючи методологічні революції як етапи професіоналізації методології, підкреслимо виняткову роль *схем і схематизації* в нарощуванні цієї тенденції у розвитку куль-

тури. Так, із 80-х років ХХ ст. у форматі СМД-методології змісту схем почали надавати статус мисленнєвого існування як ідеального об'єкта (Г.П. Щедровицький та ін.), дещо пізніше – і як окремої самобутньої епістемологічної форми чи одиниці (С.В. Попов, В.М. Розін). А це означає, що схеми стосуються не лише сприйняття і ситуаційного екзистенціювання, а й самого мислення; тому часопростір може бути досягнутий як форма думання, котра допускає всередині себе уявлення про мислимі субстанції. Тоді схематизація – це спосіб оприявлення простору рефлексивно здійснюваного мислення, а схеми – його головні інструменти, що уможливають рефлексивну організацію розмірковувань шляхом окреслення параметрів та ознак цього ідеального простору і визначення “логістики” руху-розвитку в ньому методологічного мислення [див. 3, с. 34-40].

В'ячеслав Марача, критикуючи Геннадія Копилова за жорсткість підходу (“заміна онтологій є лише наслідком змін в організації наукової сфери”), пропонує розрізняти *чотири типи схем*, які задають механізм розвитку сучасної науки: 1) нормативно-організаційні схеми наукової сфери та інститутів; 2) концептуально-епістемологічні схеми, що описують розвиток науки в термінах побудови наукового знання і механізмів його розвитку; 3) спрямовувальні схеми підходу (методу, шляху пізнання) – в конкретному науковому предметі чи міждисциплінарні; 4) онтологічні схеми, що перебувають у підґрунті предметних наукових теорій [20]. При цьому автор підкреслює, що опорним елементом усієї конструкції із чотирьох схем є саме *інституційно-організаційна схема*, що цілком відповідає стабілізаційній ролі соціальних інститутів у суспільстві. Тоді як п'ята схема – *світоутворювальна* (запропонована і названа Г. Копиловим [10]) – є крайнім випадком вищезазначеної з тією відмінністю, що відображає радикальні нововведення у сфері науки.

Вочевидь запропонована нами схема методологування як метасистеми професійної діяльності, охоплюючи шість критеріально обґрунтованих рівнів методологічного практикування (аналіз, рефлексія, розуміння, мислення, робота, діяльність) у світі сучасної методології [41, с. 51; 40, с. 54], також відноситься до класу інституційно-організаційних. І пояснюється це принаймні двома моментами: по-перше, ця схема, постаючи як модель-прообраз

подвійної рефлексивної роботи зі схематизмами методологічної роботи (об'єктно-онтологічної та оргдіяльнісної) істотно деталізує і розширює сферу можливої актуалізації ідеального формопростору цього мислення як структурованого, багатовимірного, субстанційного; по-друге, вона функціонально відіграє роль нормативної схеми-принципу у ситуаційно-екзистенційному здійсненні методологування, адже контурно задає еталон і правила, за якими має реалізуватися філософська чи науково-прикладна МД, будучи “очищеною” від об'єктів, тобто від предметного матеріалу, з яким вона має справу.

Очевидно, що, розглядаючи оргдіяльнісні зсуви в інтелектуальній історії людства як передумову методологічних революцій, існує демаркаційний критерій між онтологемами і методологемами та їхніми центральними утвореннями – *теорією і методом*. Останні, стосуючись якогось одного упредметнення, хоча й тотожні за змістом, усе ж докорінно відмінні за функціями: перша – теорія – пояснює ту чи іншу осмислену дійсність залежностей і зв'язків у вигляді принципів, концептів, закономірностей, понять і наукових фактів через формат фіксацій ідеального буття предмета пізнання, другий – метод – виявляє спосіб або шлях руху-поступу дослідника до все більш ґрунтовнішого осягнення сутності останнього і потребує четвертинної відповіді: а) з яких позицій виходить науковець, зреалізовуючи власний процес пізнавальної творчості, б) яких правил він при цьому дотримується, в) якими засобами користується і г) як самозвітує про перебіг і результати власної МД.

З іншого боку, “теоретичні конструкти, які застосовуються у реконструкціях, не відмежовані у явному вигляді від пояснювальних ними факторів, а немов сплавлені з ними. Вони... онтологізуються, приписуються реальності і являють собою реконструйований історичний процес як саму реальну історію, а не як одну із її моделей. Ця особливість історичних реконструкцій часто приводить до їх неправомірного ототожнення з емпіричним описом” [34, с. 41]. Звідси логічно слідує те, що один і той же набір фактів суспільного життя чи фрагмент людської історії може бути відображений у різних реконструкціях, точніше як у вигляді різних теоретичних моделей, що претендують на описання, розуміння та пояснення вітаісторичної реальності, так і у формі таких організованостей, як “науково-

дослідницька програма” (І. Лакатош), чи “методологічна план-карта дослідження” (Г.П. Щедровицький), чи “парадигмально-дослідницька карта” (А.В. Фурман [див. 43-44]). Зокрема, дослідницька програма, утворюючись на підґрунті певної наступності теорій як сукупність методологічних правил щодо вибору та уникнення тих чи інших шляхів пошукування, визначає концептуальний каркас або мову науки [13, с. 78–79, 134], а відтак, – пише П.П. Гайденко, – становить ту “точку”, у якій стикаються теоретичні і світоглядні настановлення вченого; іншими словами, саме в її рамках визначається, що треба розуміти під наукою, чим наукове знання відрізняється від ненаукового, у чому полягає засновок його достовірності, які методи і завдання повноцінного дослідження [цит. за 10, с. 115]. Водночас методологічна план-карта, на переконання Г.П. Щедровицького, – це “особливе зображення об’єкта пізнання і разом з тим особливий предмет у науці, зі своїми принципами і методами побудови і розгортання. Вона виконує роль “специфічної програми, котра регулює діяльність дослідника” у розкладанні об’єкта на низку предметів, фіксації послідовності і процедури їх аналізу, а тому є “ефективним методологічним засобом, що дає змогу організувати всі дослідження у певному напрямку, підпорядкувати їх узгодженому руху-поступу до єдиної мети” [50, с. 666].

МЕТОДОЛОГУВАННЯ ЯК СПОСІБ УДІЯЛЬНЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Професійне методологування – це відкрита рефлексивна сфера проблемно-модульної МД, яка, маючи шестирівневу оргфункціональну побудову, так чи інакше взаємодіє з іншими п’ятнадцятьма відомими в СМД-методології суспільно-професійними сферами діяльності, а саме із філософією, мистецтвом, наукою, політикою, релігією, освітою, охороною здоров’я, фізичною культурою і спортом, технологією, проектуванням, комерцією, фінансами, правом, армією, матеріальним виробництвом. Водночас – це майже безмежний зміст принципів, підходів, методів, процедур, засобів, що важко охопити мисленням. Проте в кожного є можливість черпати інтелектуальне натхнення в гармонії численних схем і схематизацій, моделей і методологем, створених в оргдіяльніс-

ному просторі СМД-методології. Однак всі згадані і не зафіксовані, безсумнівно, культурно вагомі напрацювання представників методологічної школи Г.П. Щедровицького не задовольняють та й, мабуть, не можуть задовольнити нову генерацію дослідників повною мірою. Отож і в нашому досвіді пошукування виникла проблема створення власної методології та відповідної їй світу форми практики-методологування, що було відрефлексовано п’ятнадцять років тому. Оскільки розв’язок цієї проблеми виявився надзвичайно складним і не прогнозованим, то довелося піти відкритим іншими шляхом – почали систематично проводити методологічні семінари різні за тематикою, змістовим спрямуванням, комунікативною організацією, рефлексивною повнотою.

Загалом природа методологічного семінару може бути визначена як “тривалісне колективне мислення”, “рефлексивна комунікація” чи “пастка для мислення” (Г.П. Щедровицький). Ось чому в нашому колективному мисленні-практикуванні прагнули поступово розширювати модульно-розвивальний оргпростір інтелектуальної міжособистої взаємодії учасників, надавали їм змогу широко користуватися не лише свободою індивідуального мислення, котре ситуативно ставало об’єктом персонально для кожного (тобто утверджувалося як рефлексивне), а драматично насолоджуватися свободою мисленнєвої конкуренції, відкритого раціогуманістичного дискурсу-дискусії. При цьому модульно-рефлексивна організація семінару максимально повно спиралася на вироблені в СМД-методології “відповідні пристрої – методологічні схеми і техніку їх використання в дискусії-схематизації. Вони (схеми і схематизація) виступали засобами і способом постановки та фіксації щораз нової ситуації рефлексивної комунікації. Таким чином техніка схематизації увійшла в “ремесло” методологічної роботи і стала однією з умов професіоналізму у вирішенні методологічних завдань” [21a, с. 9].

Крім того, у цих пошуках прийнятних форм організації трансляції і відтворення самобутньої методологічної діяльності нами був здійснений вирішальний поворот у бік осмислення і практичного зреалізування просторовості мислення: рефлексивний оргпростір ПМ був розкладений не на кілька дощок, а на чотири організаційних форми локального онтозмістового наповнення методологічного мислення залежно від типу методологічного

модуля. Щоб мінімізувати роз'яснення, наведемо маркери логіки втілення наших дослідницьких дій.

Поняття “методологічний модуль” було введено нами у 1997 році для обґрунтування методології інноваційної системи модульно-розвивального навчання (головно з освітологічних і психодідактичних позицій), хоча й набуло повнозмістової розробки у 2005 під час визначення структури, змісту і схеми оновленого (порівняно із системомиследяльним) організаційним простором ПМ [див. 41, с. 87–107]. Тоді ж була побудована *таблиця-карта* методологічного модуля як оргдіяльнісно завершений цикл просторово збагаченої МД, котра, фіксуючи інваріантне покомпонентне узмістовлення досконалого методологування, являла собою складний засіб рефлексивних розуміння і мислення, уміле застосування якого перетворювало його на “знаково-знаннєвий інструмент “схвачування” простору” (Г.Г. Копилов). Композиційно площа цієї таблиці-карти [Там само, с. 89; 40, с. 81] організовує топіку різнобічного матеріалу, що, як сьогодні нами розуміється, у двох системах координат: а) за чотирма поясами мислевчинення – практичної мД, концепт-інтенціювання, думки-комунікації, чистого мислення і б) за п'ятьма процесами, що їх наскрізно пронизують, збагачуючи сферу ПМ смислово та енергетично – концептизації, розуміння, інтерпретації, рефлексування, категоризації. У результаті була отримана *системна топіка* як сукупність двадцяти місць, що задаються спочатку функціонально (для того, хто потрапляє, живе та діє у цьому вітакультурному оргпросторі), а потім методологічно і технічно (із якого місця в яке можна перейти і водночас як не можна переміщуватися). До того ж, узявши за відправну точку теоретизування *модульність* і *розвитковість*, удалося встановити щонайменше п'ять типів методологічних модулів (інтенційно-індивідний, пізнавально-суб'єктний, нормативно-особистісний, ціннісно-індивідуальнісний, духовно-універсумний) і провести їх детальний логіко-параметричний аналіз [див. 40, с. 90–93; 41, с. 97–98].

Евристичність концепту “методологічний модуль” не викликає сумніву, хоча на сьогодні повною мірою не виявлено його епістемно-організаційний потенціал не лише на рівні філософського та прикладного методологування, а й в аспекті соціогуманітарного теоре-

тизування. Зокрема, очевидно, що пропонуване *картографування* методологічних модулів – це не стільки набір карт у повному розумінні слова (адже немає масштабу та умовних позначень), скільки *план* того, як треба організувати простір вітакультурного зреалізування певного наукового співтовариства чи групи методологів. Воднораз кожному із обстоюваних таблиць-карт можна використувати не тільки у процесі розуміння, а й як актуалізований засіб методологічного мислення, тобто як *модель* із чітко визначеним набором функцій-завдань, що притаманні кожному поясу-процесу МД. Окрім того, у сукупності чотирьох поясів мислевчинення, п'яти наскрізних процесів і п'яти типів методологічних модулів створена тривимірна *схема-матриця модульно-розвивального оргпростору ПМ*, яку можна накладати на наявний обсяг теоретичного, проектного, оргуправлінського, психомистецького та будь-якого іншого змісту й, у підсумку систематичної методологічної роботи, отримувати осмислені підходи, ефективно освоювати та перетворювати довкілля, переходити від соціального наслідування до культуротворення в локальних освітніх системах (наприклад, під час методологічних сесій, семінарів чи ОДІ). Якщо до цього врахувати *принцип циклічності ПМ*, відповідно до вимог якого організовувалося модульно-розвивальне методологування, то закономірно об'єктивувався *часовий вимір руху-поступу* методологічної діяльності наукового співтовариства за конкретних вітакультурних умов його творчо спрямованої життєдіяльності.

Проте найважливіше те, що концепція методологічного модуля у єдності із їх типологією і схемою-моделлю модульно-розвивального оргпростору ПМ дають змогу істотно упрозорити методологічний горизонт філософсько-психологічного *пізнання свідомості як екзистенційно-буттєвої даності*, котрій властива парадоксальна, проблемна оптика, спричинена тим внутрішньо напруженим полем, яке окреслене межовими смислоформами (головно між трьома векторами думання: *я мислю – мислю, що і як мислю – усвідомлюю, що я мислю, і як саме мислю*) й відтак значеннями і цінностями. І це тим більше слушно, оскільки окремі методологи (А.О. Тюков) визначають, що основним каналом методологічного мислення є міжпрофесійна, міжпозиційна і міжпредметна комунікація, що в його буттєвій екзистенції не

визначаються межі свідомості й, більше того, що сама свідомість людини *становить предмет методології*, а методологічна діяльність, актуалізуючись в актах-ситуаціях проблематизації, саморефлексування, свободи розмірковування і плюралізму поглядів і позицій, безпосередньо пов'язана із розширенням свідомості, для забезпечення якого створює спеціальні інтелектуальні засоби.

Нещодавно проведене нами дослідження [46], показало, що свідомість і самосвідомість, будучи позбавлені власної психологічної специфіки, все ж являють собою багатофункціональну буттевість, котра забезпечує не лише ситуаційне відображення дійсності, а й породження її смисложиттєвих форм, ідеальних організованостей соціального конструювання та особистісного самотворення. Причому осередням психодуховного світу зрілої проблемно-діалогічної свідомості і є *мислення*, вершинними формами якого в історії людства стають філософське, наукове, художнє і методологічне думання. Закономірно, що свідомість і самосвідомість, унаслідок найвищих форм буттєвої присутності людини у світі і світу в людині, є *рамковою умовою* існування та розвитку досконалих мислення, діяльності, методологування. Звідси логічно припустити, що топіка і метрика модульно-розвивального оргпростору ПМ, який містить розрізнення і взаєморозташування сотні місць, становить своєрідну *сферну матрицю свідомості*, екзистенційна подієвість якої “одночасно виявляється на множині точок” як присутність іншого у зсуві цих точок чи у внутрішній зміні їх пріоритетності (М.К. Мамардашвілі). Доведення цієї гіпотези у пропонований тут спосіб (у тому числі й через “мислення як свідомість уголос”), сподіваємося, уможливить розшифрування цілого набору кодів голосів-свідчень буденно очевидного й одночасно найбільш утаємниченого нашарування людської буттєвості, яким є свідомість.

О.П. Зінченко [7; 9] здійснює ситуаційну прив'язку методологічного мислення, говорячи про те, що методологія – це “бойове мистецтво інтелектуальної боротьби”, практичне мистецтво, споріднене ремеслу, і транслюватися може лише за наявності живого взірця – Вчителя. До того ж методологічна думка творить знаки, схеми, ідеальні об'єкти та інші штучні зорганізованості, а вишкіл методологів – це “боротьба зі знаками і схемами, котрі сидять на них”. Він указує на *три такти* зведення

складної, динамічної, невідомої за багатьма параметрами ситуації такої боротьби до простої схеми та до організації за нею своїх й усіх інших дій учасників команди: перший – напружена, складна ситуація боротьби, де кожен повинен розуміти ціле і “знати свій маневр”; другий – структурування в рефлексії минулих подій – конструктивна робота з формою; третій – трансляція отриманих схем новим поколінням, адже думка формується, обробляється, шліфується часом.

У результаті як окреслених, так і не згаданих тут численних інтелектуальних зусиль в інструментальній скарбниці СМД-методологування створена “*машина виготовлення думки-мислення*”, котра дає змогу штучно і швидко продукувати те, що історія робила упродовж століть. При цьому окремі її деталі й агрегати взяті в історії, інші – сконструйовані і спроектовані самими методологами: із філософії взята робота з картинами світу та онтологічна робота (в оргмисленнєвій функції), з науки – робота на схемах ідеальних об'єктів, з інженерії – штучно-технічний підхід, із педагогіки – форми відтворення діяльності та мислення і т. д. Звідси очевидно, що *сфера методології*, асимілюючи обсяжний арсенал засобів, способів і траєкторій (ліній, рівнів, поясів тощо) організації мислення та діяльності, не лише “збирає й утримує ціле культури” (Г.П. Щедровицький), а ще й збалансовує множинні вектори суспільного життя, розумово дисциплінує строкату ковітальність буденності.

ПОСТАННЯ ЦИКЛІЧНО-ВЧИНКОВОГО ПІДХОДУ ЯК ВАЖЛИВОГО ІНСТРУМЕНТУ МЕТОДОЛОГУВАННЯ

Пропоновані нами типологія методологічних модулів і схема ПМ у вищевикладеному розумінні не відмежовуються від ситуативності МД, проте розглядають її з *метаситуативних позицій*, себто у довготривалому плинні умов та обставин *чотиривимірного простору* модульно організованого та розвивально спрямованого ПМ як довершеного циклу чіткої наступності методологічних модулів. Найважливіше те, що останні не просто вимагають методологічної роботи певного змісту, а постають як компоненти чи складові цілісного *методологічного вчинку-події*, а саме як передумова ситуація, мотивація, мисленнєве діяння і післядія групової МД. Тим більше, що кожен із

цих компонентів у практиці професійного життя організується як окрема *технологічна версія колективного методологування* (проблемно-ситуативна, критично-регуляційна, вартісно-світоглядна, духовно-креативна), що відповідно спричиняє домінуючий розвиток *образів мисленнєвої дійсності*, а саме: а) суб'єкта методологічного аналізування, б) особистості методологічних розуміння і мислення, в) індивідуальності методологічних мислення і рефлексії, г) універсуму методологічної роботи і діяльності. Ці аргументації свідчать як про спробу введення у царину методології науки *вчинкового підходу* (В.А. Роменець, В.О. Татенко, П.А. М'ясоїд та ін.), так і про повновагоме долучення різних модусів суб'єктивності (В.І. Слободчиков, Є.І. Ісаєв, О.Є. Фурман (Гуменюк)) до ПМ, що, звісно, вимагає окремого дослідження.

Водночас в останні роки у низці публікацій [39; 45; 47; 49] нами методологічно обґрунтовані принципи, закономірності та похідні нормативи *циклічно-вчинкового підходу*, котрий синтезує переваги не лише вчинкового (В.А. Роменець, П.А. М'ясоїд, В.О. Татенко та ін.) та циклічного (М.М. Александров, А.В. Фурман, О.Є. Фурман, А.Н. Гірняк), а й засоби та інструменти методологування у лоні СМД- і ВК-методологій. Так, на тлі критичної рефлексії переваг і недоліків методологічної концепції парадигми **Томаса Куна** у проекції на сучасний філософсько-науковий дискурс, спочатку запропонована *модель повного парадигмального циклу колективної пізнавальної діяльності учених*, що зреалізовує логіко-змістову структуру *вчинку пізнання* в наступності його ситуаційного (виникнення кризи в науці), мотиваційного (розпалення конфлікту уявлень і поглядів), учинково-діяльного (визнана панування нової парадигми) і післядіяльного (рефлексія здобутків і прорахунків чинної парадигми) періодів парадигмально-дослідницької творчості, кожний із яких містить по дві фази її процесного перебігу, а в ієрархічній сукупності характеризує окремий *концептуальний модуль науки* в конкретно-історичних контекстах національної культури і суспільного повсякдення. Крім того, методологічно обґрунтовані принципи (вчинковості, метасистемності, циклічності, синергійності) та закономірності обстоюваної теоретичної моделі, а також окреслена цілісна картина *циклічно-вчинкової динаміки* розвитку соціогуманітаристики.

Далі, в контексті аналізу змін філософських засновків науки, що спричинені глобальними революціями у цій царині духовного виробництва людства та приводять до оновлення типів наукової раціональності, обґрунтовані *основні форми раціонального знання* (передусім епістемі, наукові факти, теорії, гіпотези, парадигми, дослідницькі програми) як епістемологічні конструкти і водночас як інтегральні показники генези науки як глобальної програми. У зв'язку з цим детально переосмислені нормативи наукового мислення, що сформульовані в теорії критичного реалізму К. Поппера, закономірності функціонування розвитку науки в методологічній концепції Т. Куна, а також *наукові проекти І. Лакатоша* як своєрідна вершина критичного раціоналізму і постпозитивістської думки загалом. Уперше *творчий шлях* цього відомого філософа науки став предметом методологічних рефлексії та реконструкції, що дало змогу не лише чітко розвести два періоди творчості і відповідно два новаторських *учинки пізнання*, а й висвітлити принципи, концепти і норми його раціоцентричної мислєдіяльності. У результаті пошукування запропонована *модель біциклічної вчинкової динаміки розвиткового перебігу процесу пізнавальної творчості*, що характеризує взаємодоповнення концепції внутрішньої єдності логіки доведення і спростування та методології раціональних дослідницьких програм у науковій спадщині Імре Лакатоша за принципами вчинковості, метасистемності, циклічності, синергійності.

Насамкінець із позицій авторських концепцій ПМ і принципів та закономірностей *циклічно-вчинкової динаміки* розвитку науки запропонована *теоретична модель повноцінної гри як учинення* у логіко-змістовій наступності ситуаційного (виникнення ігрового відношення), мотиваційного (формування поля або часопростору гри), діяльного (замикання гри та постановня світу ігрової діяльності) і післядіяльного (рефлексія успішності/неуспішності гри) періодів. Онтофеноменальне оприявлення розвиткового функціонування діяльнісного ігрового практикування розгортається як синхронна відповідність названих періодів ігрового дійства вісьмом фазам процесно-екзистенційного становлення, оновлення, здійснення і згасання гри як *циклічно доведеного вчинку*. Доведено, що *кожна вчинково організована гра*, характеризуючись специфічними пофазними новоутвореннями,

подібна до монади Г.В. Ляйбніца: у своєму трансформаційному розвитку спричинена як невідворотним минулим, так і бажаним майбутнім, прагне до власного самозреалізування й наділена внутрішнім імпульсом до вдосконалення та абсолютизації свого існування-екзистенціування [47; 48, с. 83–107; 49, с. 32–51].

Однак, зважаючи на локальність дійсного, є підстави констатувати наявність значного евристичного потенціалу *циклічно-вчинкового підходу як важливого інструменту ПМ*, адже саме цей підхід, методологічно обґрунтовуючи метатеоретизування у широкому філософсько-науковому дискурс-форматі, дає змогу інтелектуально освоювати самозасадничі, буттєві явища. А це означає, як підкреслює М.К. Мамардашвілі, що “тільки там, де є буття, можна щось висловлювати, там, де існує певна реальність (певна сфера, що охоплена буттєвими явищами), артикулюються речі, про які можна говорити і щось осмислено висловлювати...” [17, с. 38]. Іншими словами, розроблюваний нами підхід розширює засобовий арсенал рефлексивної МД, відкриваючи нові горизонти інтелектуальної проникливості мислителів й утворюючи більш ефективні принципи розуміння ними світу.

ПРАВИЛА КОЛЕКТИВНОГО ДУМАННЯ, ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ І ПРИНЦИПИ МИСЛЕДІЯЛЬНОСТІ МЕТОДОЛОГА

У суто ситуаційному контексті розгортання ПМ, особливо під час конструювання другого і четвертого типів методологічних модулів, важливе значення мають **правила колективного “виготовлення” думки**, вироблені в ММГ.

Перше: дискусія за змістом завжди є зіткнення і боротьба вольових позицій, які приховують за собою наміри експансії, захоплення, асиміляції іншого; загалом думка може з’явитися тільки в умовах конфлікту, бійки, у проблемній ситуації; в ОД-іграх організація останніх – необхідний елемент їх технології і техніки; тільки тоді, коли люди задіті особисто, коли смертельно ображені, вони виходять із стану буденної сплячки і починають трохи розмірковувати.

Друге: конфлікти повинні бути змістовними, і зіткнення різних ліній розгортання робіт завжди закладається в оргпроект гри; якщо не було потрібних для організації змістовного конфлікту учасників, то методологам

треба приймати виконання цієї функції на себе – освоювати різні значеннево-сміслові схеми і матриці.

Третє: конструктивна робота з формами (аж до категорійних схем) над і поряд з конфліктною ситуацією – природне джерело зародження нових смислів; ОДІ – це гра схем і гра на схемах; усі доповіді і виступи повинні супроводжуватися схемою, а всі використані схеми мають бути вивішені в залі як семіотичне поле для всезагального споживання.

Четверте: критика схем на культуровідповідність і категорійне пророблення мають на меті отримання поняття чи нового знання (проектів, сценаріїв, програм, планів робіт тощо) [див. 48; 53].

Питання культури, ефективності, стаціонарності/нестаціонарності методологічної діяльності і роботи за останні чверть століття поставлені і відрефлексовані представниками СМД-методології в кількох проблемних формах: а) як проблема методологічного професіоналізму (Ю.В. Громико [4]); б) як проблема методологізації професіоналів (Г.Г. Копилов [11]); в) як проблема форм відтворення і трансляції методології (О.П. Зінченко [7]); г) як проблема професіоналізації методології (М.Г. Рац [27]); д) як проблема створення шкіл з підготовки ігротехніків та методологів (С.В. Попов, П.Г. Щедровицький та ін.); е) як програма створення мережі методологічних лабораторій (В.Є. Волков [2], О.П. Зінченко [9], В.В. Сааков [32]), а також її конкретизація в ідеї, принципі і проекті локальних освітніх систем (див. С.Б. Крайчинська [12], В.А. Нікітін [22]); є) як формування методологічної парадигми освіти (В.А. Нікітін [22, с. 161–197]) та ін.

На нашу думку, *інтегральною проблемною ланкою* зазначених форм, засобів і механізмів кваліфікованих діяльності-миследіяльності і є **професійне методологування**, сфера якого диференціює і взаємодоповнює, з одного боку, принаймні шість рівнів його критеріально обґрунтованого здійснення [40, с. 53–63], з іншого – циклічно організовує п’ять типів методологічних модулів у їх численних параметрах та ознаках [Там само, с. 80–101]. До того ж, як зазначає Ю.В. Громико, “методологічна робота як специфічний тип професійної діяльності конституюється одночасно зовнішніми факторами і внутрішніми чинниками. До перших відносяться об’єктивні суперечності соціокультурної ситуації, у якій відбу-

вається самовиявлення методолога і в якій він самовизначається. До других належать уявлення про методологічну діяльність, котрі виробляються самими методологами з методологічної позиції” [4, с. 28].

Методологія у досвіді ММГ “народилася із смутної віри у всемогутність мислення” (М.Г. Алексєєв), а “стане просто однією із дисциплін – як філософія, як будь-яка окрема наука зі своїм власним методом, котрий буде рефлексивно творитися нею самою” (Г.Г. Копилов). Такий, вельми традиціоналістський, прогноз щодо майбутнього методології вочевидь має і позитивний практичний сенс, адже вимагатиме належної професіоналізації цього сегмента культури, а відтак запровадження прийнятних форм відтворення і трансляції методологічної освіти (університети, факультети, кафедри, школи, семінари), засобів і нормативів її здійснення (підручники, комп’ютерні програми, освітні стандарти тощо). При цьому, на переконання О.П. Зінченка, висококваліфікований методолог виконуватиме чотири головні професійні ролі:

а) *філософа*, котрий працює з базовими онтологічними категоріями й у такий спосіб розвиває вчення про категорії (універсальї культури), поняття, епістемі як форми утримання знань, організації еталонного досвіду;

б) *епістемолога*, який, працюючи у рамках змістово-генетичної логіки, виробляє знання і норми організації мислення і діяльності, продукує засоби мислення, що забезпечують онтологічне конструювання;

в) *аналітика*, котрий вивчає соціокультурні ситуації та виокремлює форми мисленнєвої імовірності світу;

г) *практика*, тобто організатора, керівника чи управлінця, який запускає керований розвиток, організує комунікацію і розуміння учасників у міждисциплінарній взаємодії, спрямованій на розв’язання складних проблемних ситуацій повсякдення.

У будь-якому разі, зазначає Г.Г. Копилов, методології насамперед доведеться зайнятися власним облаштуванням – дослідженням і створенням своїх засад (засновків), формуванням мислення, своєї рефлексії і самомагання, продукуванням уявлень, котрі б давали змогу кожному особисто самовизначитися у сфері методології та визнавали суб’єктивність думки [11, с. 10], а також постійним ускладненням та удосконаленням “методологічних засобів як точних інструментів, що за-

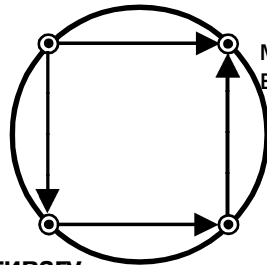
стосовуються за призначенням як зброя попадання в ціль, а не руйнування” (Ю.В. Луковенко [15, с. 157]). У зв’язку з цим Геннадій Копилов указує на *три принципи*, що відрізняють СМД-методологію від “класичної методології”: 1) поглиблення методологічної думки на протипагу процесу її розширення; 2) публічності методологічної діяльності на протипагу її езотеричності; 3) близької дії та фокусування на протипагу стратегії широкої методологізації.

Тут висловимо два зауваження: загальне – щодо методологічного розуміння вагомості самого принципу у системі засобів МД, та критичне – стосовно повноти набору ідеальних принципів, що змістовно пояснюють кваліфіковану методологічну діяльність. У контексті першого Г.П. Щедровицький підкреслює, що “*принципи мають самостійну цінність як ідеальні об’єкти*. Отож і життя відрізняється від натурального існування природних тіл тим, що воно спирається на принципи, котрі висувуються самими людьми й утворюють наріжний камінь життя” [54, с. 15]. Логіка другого зауваження однозначно вказує на те, що еволюція будь-якого процесу чи явища організована за *принципом кватерності* (матрична структура 3+1), тобто за універсальним архетипом, логічною побудовою будь-якого судження, у якому четвертий елемент займає особливе положення, або має порівняно іншу природу, і водночас робить усі інші чимось єдиним, символізуючи Універсум [див. 5, с. 126–127]. У нашому випадку четвертим елементом є *принцип професійності методологування на протипагу дилетантності* (рис. 2).

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА УМОВА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОГО РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ-ЯК-УЧЕННЯ І МЕТОДОЛОГУВАННЯ-ЯК-ПРАКТИКИ

Загалом уперше проблема професіоналізації методології у єдності із завданнями її соціалізації була відрефлексована Георгієм Щедровицьким у січні 1974 року [див. 52, с. 316–351], коли Г.П. було майже 45 років, а мені як автору цього методологічного дослідження – неповних 17 (у той час я навчався на другому курсі Корсунь-Шевченківського педагогічного училища імені Тараса Шевченка).

1 – принцип заглиблення на протипагу принципу розширення: аналіз і творення основ методології з орієнтацією на глибинне опрацювання своїх домагань, а не зосередження на вивченні засновків і методів інших наук, предметів і дисциплін, причому без прагнення до універсалізації

2 – принцип публічності на протипагу принципу езотеричності: методологія повинна презентувати себе відкрито, пропагуючи свій особливий тип рефлексії, свій погляд; тому вона не має більше займатися обов'язковим розвитком інших систем діяльності, входити з ними у відношення кооперації, а, здобувши повну самостійність у МД-світі, будувати свою взаємодію з іншими сферами комунікативно

4 – принцип професійності методологування на протипагу дилетантності: корпус приписів, технік, схем, знань спочатку має стати здобутком тих, хто кваліфіковано здійснює методологічну роботу чи фахово займається методологічною діяльністю (керівники, організатори, управлінці, дослідники, освітяни, проектувальники та ін.), а потім утворити поліпрофесійний зміст методологічної освіти; для підготовки методологів має бути створений особливий вітакультурний простір, у котрому наявність Учителя як взірця мислення і діяльності обов'язкова і котрий ініціює раціональну комунікацію та рефлексивне думання

3 – принцип близької дії на протипагу стратегії методологізації: спрямовано точкова, добре відрефлексована методологічна робота як відгук на конкретний соціальний чи інтелектуальний запит, методологія покликана істотно впливати на інші сфери суспільного життя і соціальні інститути; у перспективі її експансія є шкідливою, оскільки веде до методологічного романтизму і псевдометодологізму

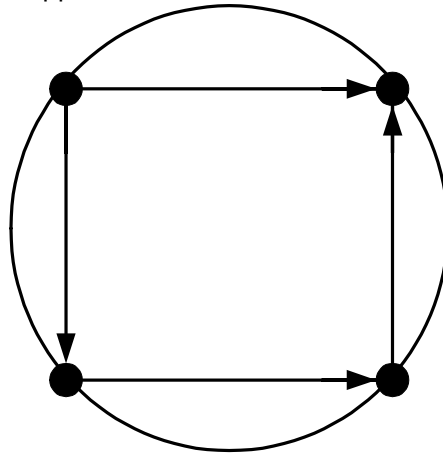
Рис. 2.
Принципи організації професійного методологування

Тоді лідер ММГ, обговорюючи смисл і статус методологічної роботи, висновує, що “методологічний рух набагато ширше кордонів і масштабів нашої країни”, методологічне мислення є та єдина форма, котра дає змогу здійснювати необхідну інтеграцію і синтез знань та інших інтелектуальних засобів, а методологія – це “спосіб критичного ставлення до наявної людської культури” і водночас “скорочена назва способу життя”. Причому “залежно від того, чи виділяємо ми на перший план орієнтацію або організацію, професіоналізацію або трансформацію, ми будемо звертати увагу в одному випадку першочергово на людей, а в другому – на певні відчужені продукти нашої діяльності, скажімо, знання, системи знань та ін. І саме залежно від того, яку відповідь дамо на запитання, що є методологія, ми так чи інакше будемо її організовувати або створювати її організованість. Тому для мене, – обстоює свою позицію Георгій Петрович, – ця сукупність запитань виростає в основне питання: як жити, як бути і що робити” [Там само, с. 318, 329, 337]. І найважливіше, що підтвердив півстолітній

історичний шлях розвитку методології: вона сьогодні має кілька різних векторів розщеплення. Така її диференціація одночасно пов'язана із професіоналізацією методологічної діяльності. І ще тоді Г.П. Щедровицький передбачав, що “буде відбуватися боротьба із цією професіоналізацією, і буде ставитися акцент на чистих орієнтаціях і на чистому неорганізованому мисленні..., тоді як розумна стратегія полягає не у тому, щоб заважати появі чогось, а в тому, щоб поставити все на місце” [Там само, с. 338–339].

Узагальнення висловлених ідей і тематизмів у проекції на реалії та особливості півстолітньої динаміки становлення/згорання методологічного руху дає змогу по-новому співвіднести орієнтацію, організацію, соціалізацію та професіоналізацію як базові вектори чи умови розвитку і світу методології, і сфери методологування, причому у їх предметній специфічності та єдності, й головне – у взаємопроникненні мислезнанневого і діяльно-вчинкового складників (рис. 3). Структурно-змістове наповнення пропонованої мислесхеми вказує на кілька важливих моментів:

1 – орієнтація: проблема трансляції методологічного способу мислення і способу життя у цілому як мегатенденція розвитку культури від покоління до покоління

2 – організація: проблема забезпечення такої організованості в нарощуванні експансії методологічних роботи і мислення, щоб досягалася її гармонія з орієнтацією на методологічний спосіб МД

3 – соціалізація: проблема відшукування соціально прийнятних культурних форм і способів (створення мережі методологічних лабораторій, проведення ОДІ чи методологічних сесій) інтеграції (насамперед ідеологічної та організаційної) методології/ методологування у практику суспільного повсякдення

4 – професіоналізація: проблема підготовки висококомпетентного, ефективного методолога, котрий здатний рефлексивно працювати над власними діяльністю і мисленням і, більше того, спроможний їх змінювати, трансформувати та створювати нові форми й організованості МД і ПМ, причому спочатку в думці (ідеальному плані свідомості), а потім у реалізації, на практиці, що потребує перш за все живого взірця-носія

Рис. 3.

Орієнтація, організація, соціалізація і професіоналізація як базові умови взаємозалежного поліпроблемного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики

а) існує принаймні три базових умови розвитку методологічного способу МД (орієнтація, організація, соціалізація), які у системному взаємодоповненні спричиняють постання четвертої, фундаментальної, власне інтегральної (професіоналізація);

б) суть методологічної фаховості, професійності полягає у свідомому опануванні особою, котра стала на шлях безперервного методологування, найбільш потужним на сьогодні (передусім у культуротворчому відношенні) методологічним змістом, що колективно та індивідуально організується щонайменше на шести рівнях – аналізу, рефлексії, розуміння, мислення, роботи, діяльності;

в) терміни “методологія” і “методологування”, мов дві сторони однієї медалі, поєд-

нують усе вищезазначене головним чином як форми, засоби чи інструменти ефективної МД, рухаючись мислевчинково за її поясами (практичної мД, концепту-інтенції, думки-комунікації та чистого мислення) над предметним горизонтом осмислення дійсності в ідеальному сферному контексті актуалізованої проблемної свідомості;

г) до системних характеристик багатопараметричного існування методології-методологування належать чотири основних: *методологічні знання* як ті культурні продукти, що визначають знанняву організацію методології; *особа методолога* із її мисленневим і діяльним потенціалом, що реалізується як екзистенція розширення поля проблемної свідомості і як утвердження особливого способу життя;

низка *формальних і неформальних товариств та організацій*, які фахово, досконало, ефективно здійснюють методологічну роботу; систематичне відповідальне *методологічне самопрактикування* методолога, що уможливорює, з одного боку, внутрішнє розгортання животворної методології-як-учення, з іншого – ситуаційну буттєвість (дійсність) його інтелектуально-духовних надзусиль, спрямованих на розвиток особистісного методологування-як-практики в усіх його формах, аспектах, складових, засобах.

Яскравим прикладом професіоналізації в методології упродовж десятиліть був Московський методологічний гурток, тобто така собі своєрідна республіка Касталія (за відомою книгою Германа Гессе). 18 червня 1989 року Георгій Щедровицький із цього приводу говорив так: "...мені потрібно насамперед підготувати достатній контингент методологів. І я це роблю. І для мене робота у сфері методологічної Касталії є головне. Ось якщо мені вийде підготувати 100–150 методологів на країну, я помру спокійно. Оскільки вони далі будуть за принципом лавини готувати наступних, включаючи й ті небагаточисельні контингенти науковців, котрі знадобляться... Але вони повинні бути методологічно підготовленими і жити в методології. Тому я займаюся розвитком методологічної Касталії. Відповідь саме в цьому. Причому не взагалі Касталії, а методологічної! І ця методологічна Касталія потрібна мені. Мені особисто!" [52, с. 227].

Аналогічно тому, як в ідеї і змісті поняття "*мислєдіяльність*" (за Г.П. Щедровицьким) знаходить відображення багатоманіття проміжних форм між їх двома крайніми полюсами олюдненого світу – актів мислення і процесів здійснення діяльності, так само у словосполученні "*вітакультурність*" потенційно прихований безмежно широкий контекст мисленевої, діяльної і психодуховної причетності людини до двох всесвітів – *життя соціуму та культури*. ПМ – це *вітакультурне утворення* діяльнісного змісту, системно-модульної організації, соціопродуктивного спрямування та онтопсихологічної дії-поступу. Таке методологування – вузлова категорія *ВК-методології* у суголосі інших категорійно-понятійних ідеалізацій [42]. І хоча на цьому шляху наукової творчості у нас є певні здобутки, все ж лєвова частка методологічної роботи попереду. І це зрозуміло чому. Адже, як говорив Учитель (Г.П.), для складних проб-

лем не існує простих розв'язків. Вони долаються з допомогою відповідних, не менш складних і метасистемних, методів, котрі у нашому випадку не руйнують, а максимально уможливають живу цілісність *модульно-розвивального методологування*. Тому теза Парменіда "Мислити і бути – одне й те ж саме" тут набуває повноголосного ковітального звучання і полісміслового людиноствердження.

ВИСНОВКИ

1. У ХХ ст. чітко окреслилася тенденція прискореної видозміни *професійної карти* сучасної цивілізації. У її соціокультурному річищі виникають нові професії і спеціалізації не лише у галузі розробки і використання інформаційно-технічних систем, біоінженерії, а й у соціогуманітарній сфері різнотипних суспільств. Однією із таких професій, контури якої явно проглядаються на горизонті всеоновлюваного світу людського практикування, є **професія методолог**.

2. Вирішальною умовою-чинником постановки професії методолога в найближчому майбутньому, себто упродовж наступного півстоліття, є факт відкриття та освоєння самобутнього материка людської свідомості – **методологічного мислення**, яке характеризується надпредметністю, проблемністю, дискурсивністю, саморефлексивністю, універсальністю і новизною власного формоузмістовлення, тому що інтегрує сферу мислєдіяльності і рефлексивно охоплює-знімає всі відомі типи мислення. Оскільки саме це мислення і тим самим світ, даний крізь його ідеальний формат, становлять чистої істини *предмет методології*, то його поки що локальні оази інтелектуального удіяльнення мають потугу до розширення й уможутнення не стільки навіть у зв'язку із лавиноподібним урізноманітненням форм, способів, засобів та інструментів методологічного дослідження в науці і філософії, скільки із нестримним розпросторенням численними культурними джерелами і соціально благодатними нішами методологічної роботи більшою чи меншою мірою досконалого методологування.

3. Найскладніше у "прищепленні" новим генераціям інтелектуалів методологічного мислення полягає у штучному створенні й утриманні тривалий час спеціальних, важко-реалізовуваних практично – мислекомунаційно, мислєдіяльнісно, мислевчинково – умов, передусім: а) підготовки і проведення мето-

дологічних семінарів і сесій, оргдіяльнісних та оргучинкових ігор; б) постійної присутності живого носія-взірця такого універсального мислення, тобто *професійного методолога* як учителя, наставника, керівника. До того ж останній, щоб справді бути ефективним, має компетентно виконувати низку ролей: *філософа*, який працює із засадничими онтологіями, поняттями і категоріями; *науковця*, котрий уміло реалізовує науковий метод теоретизування і спосіб відображення світу у свідомості, *епістемолога*, який у рамках змістово-генетичної логіки оперує і створює нові епістемні організованості (проблеми, гіпотези, теорії, парадигми тощо), у тому числі й форми та засоби методологування (мислехеми, моделі, категорійні матриці, методологічні план-карти); *практика* з організації, керівництва та управління проблемної комунікації і порозуміння у міждисциплінарній взаємодії різних носіїв так чи інакше розширеної свідомості.

4. Майстерне володіння *методом* у сфері соціогуманітарного повсякдення становить надважливий складник або базовий сегмент компетентності у світі соціономічних професій (психолог, соціальний працівник, педагог, політик, управлінець, лікар, священник та ін.). Пояснюється це кількома причинами: *по-перше*, тільки опанування методом, що захоплює людину та її свідомість, дає змогу ставити і розв'язувати професійні проблеми певного класу; *по-друге*, особисте прийняття методу завжди постає із практичної потреби як керівництво для розуму й актуалізується у двох вимірах думання – науково-аналітичному (правильна логіка розмірковувань) і мистецьки-ситуаційному (методологічна лінія унікального діяння); *по-третє*, рефлексивне входження всередину методу уможливорює те неприродне рідкісне мисленнєве практикування, у якому *схема методу* уконкретнює підхід та визначає спосіб світобачення й одночасно забезпечує самоорганізацію ідеальних форм свідомості; *по-четверте*, персональне задіяння методу пов'язане з утвердженням його широкого *функціонального поля* як інтегральної умови досягнення фахівцем високих рівнів професійної майстерності; причому охоплення функцій відбувається у широкому діапазоні: від визначення основоположного способу досягнення мети до обґрунтування сукупності прийомів та операцій будь-якої окремої діяльності, від регуляції

і контролю за логікою перебігу останньої до рефлексивного спрямування як того чи іншого теоретизування, так і будь-якого соціального практикування, від встановлення принципів підходу до об'єкта вивчення чи творення до дотримання певного стилю та характеру інтерпретації отриманих результатів.

5. Базовими формами професійного методологування є *принцип, підхід, метод і спосіб*, які позначають як схоже у складноорганізованій топіці ідеального світу свідомості дослідника (передовсім за смыслом і значенням людської життєдіяльності), так і відмінне в екзистенції його здійснення (мовиться про актуалізовані нашарування семантичної специфіки концептуальних уявлень та про особливості їх формофункціонування в лоні світобачення). Примітно, що ці засадничі форми організовані за *принципом кватерності* (3+1), що вказує на поетапне рефлексивне постання їх ідеальних мислених конфігурацій: від нечітких схем образів архетипного характеру до осмислених, хоча й не виголошених, концептних утворень і далі від них до більш-менш визначених за змістом та обсягом понять, потім до цілісних знанневих одиниць-моделей і нарешті до категорій як наукових та світоглядних універсалій. І якщо методологічна значущість перших трьох форм методологування є бодай відносно рівновагомою, а відтак не взаємозамінною (скажімо, метод не можна звести ні до принципу, ані до підходу; принаймні в них свої самодостатні функціональні поля мислєдїї; та й принцип не охоплює всього того епістемно організованого матеріалу, що підвладний підходу, з одного боку, і методу – з іншого), то важливість четвертого – *способу* – тут є інтегрально-синтетичною, винятково актуальною. І це головним чином спричинено тим, що саме способи методологічної роботи, будучи найбільш укоріненими у різноманітну за своєю природою практику суспільного життя, уможливають реальне – діяльне чи вчинкове – здійснення справи і приводять до досягнення мети.

6. Ідея *методологічних революцій* не просто має сенс у ситуації, коли більшості інтелектуалів добре відома *концепція наукових революцій* Томаса Куна. Вона вирізняється потужним евристичним потенціалом, адже головним у пошуковій праці виголошує не стільки нове знання як підсумок тривалого процесу інтелектуально-вольових надзусиль ученого, скільки тернистий шлях продукування ним

нових методів, форм, засобів і схем організації пізнання як розумової діяльності, отож бо творення взірців та еталонів оргучинкового зреалізування ним власної дослідницької програми. Маркерами методологічних революцій, що засвідчують нарощування професіоналізації методології як однієї із впливових тенденцій розвитку сучасної культури, є все більш широке застосування під час методологування *схем і схематизації*, де перші використовуються як інструменти колективно-розподільчої організації розмірковувань, поліпроблемної думки-комунікації, а друга являє собою спосіб оприявлення простору рефлексивно здійснюваного методологічного мислення. Окрім того, методологічні революції як кардинальні оргдіяльнісні зсуви у парадигмальному забезпеченні та засобово-інструментальному оснащенні досліджень зумовлюють перегляд одного із засадничих співвідношень, що відображається дихотомією “теорія – метод”. Їх тотожність в аспекті предметного змістовлення як своєрідного спільного знаменника раціонального мислення, й відтак можливості оргрефлексивного взаємопереходу за певних умов, усе ж пов’язана із фундаментальною відмінністю за призначенням (функціями). Зокрема, якщо *теорія*, спираючись на процедуру-механізм ідеалізації, виробляє “картинну статичку” предмета пізнання, послуговуючись теоретичними конструктами та встановлюючи з їх допомогою завершену систему знаньєвих форм (принципи, концепти, закономірності, поняття, факти тощо), то *метод*, обіймаючи форми, способи і засоби спрямованого руху-поступу дослідника до осягнення сутності, природи чи “життя” цього предмета, визначає “панорамну динаміку” того, з яких позицій він виходить, яких правил дотримується, якими знаряддями користується і як самозвітує про свій пройдений шлях та про його результативність. Причому в останньому випадку мовиться про такі *продукти творчості методолога*, як мислесхема, програма, методологічна план-карта дослідження, парадигмально-дослідницька карта, категорійна матриця.

7. Методологування, досягаючи вершин професійної досконалості, становить визначальний *спосіб удіяльнення* методологічного мислення й, отже, являє собою своєрідно спрямоване постання рефлексивної сфери *проблемно-модульної миследіяльності*, яка, маючи шестирівневу оргфункціональну по-

будову (методологічні аналіз, рефлексія, розуміння, мислення, робота, діяльність), так чи інакше взаємодіє із головними суспільно-професійними сферами (філософією, мистецтвом, наукою, політикою, освітою, охороною здоров’я та ін.), делегуючи до них багатий набір логічно оформлених змістовлень – принципів, підходів, методів, способів, процедур, механізмів, засобів. П’ятнадцятирічна проблемно-комунікативна практика методологування чинної наукової школи, відштовхуючись від широковідомих півстолітніх здобутків СМД-методології, дала змогу не лише обґрунтувати об’єкт-миследіяльнісну сферу, концентри, принципи, підходи і засоби **вітакультурної методології**, а й, щонайголовніше, вийти на широкі простори *філософського й прикладного методологування*. Причому в нашому колективному мислепрактикуванні, головню через новаційне удіяльнення методологічних семінарів і сесій, оргдіяльнісних та оргучинкових ігор, вдалося поступово розширити модульно-розвивальний часопростір інтелектуально-дискусійної взаємодії внутрішньо мотивованих, фахово компетентних й особистісно пристрасних в обстоюванні свободи власного мислення учасників.

8. Для логічного обґрунтування локальних організаційних форм екзистенційно-сислового наповнення методологічного мислення у 1997 році в науковий обіг нами було введено поняття “*методологічний модуль*”, а у 2005 описані онтологічні та оргдіяльнісні інваріанти змістовлення, які ним описуються, й також створена типологія названого різновиду модулів. **Методологічний модуль** – це таке колективне чи групове зреалізування розвитково-миследіяльнісного циклу організованого зіткнення осіб, ігрових схем і ситуацій мислимого майбутнього у певному локалізованому просторі-часі відносно завершеної послідовності чи цілісного ансамблю концептів-інтенцій і думок-комунікацій, котре рефлексивно організує у повноформатному розгортанні миследіяння наявність його двох крайніх поясів – практичної миследіяльності і чистого мислення за принципом “тут-тепер-повно” і за допомогою наскрізної тотальності принаймні п’яти процесів – концептизації, розуміння, інтерпретації, рефлексування, категоризації, а тому продукує безпредметні конструкти діяння, миследіяння чи мислевчинення, але змістовні в тому розумінні, що вони дають змогу утримувати та утверджувати мислекомунікацію,

творити схематизації та особливі принципи-правила самоорганізації бажаного у формі культурних кластерів-знаків, схем, символів, об'єктів. Водночас, узявши за відправну точку теоретизування розвитковість і модульність, встановлено п'ять типів указаних модулів: інтенційно-індивідуальний, пізнавально-суб'єктний, нормативно-особистісний, ціннісно-індивідуальнісний та духовно-універсумний; здійснений їх детальний логіко-параметричний аналіз і картографування, що у підсумку такої складної роботи поєднує картинну презентацію різнотипної топіки модульно-розвивального простору ПМ із функціями як плану, що вказує на те, у який спосіб, розуміннево осягнувши місця і ситуаційні сегменти цього простору, треба його організувати, конструювати, удіяльнювати, рефлексувати, так і моделі, яка за умов її практичного впровадження у низці методологічних семінарів та оргучинкових ігор, узасобовує й відтак уможливує творення штучного ідеального світу методологічного мислення. У результаті простір повноцінного, циклічно довершеного методологування уперше структурований на сотню локалізованих місць, топіка і метрика яких охоплює повний спектр інваріантів здійснення мислєдіяльності і мислєвчинення методолога-професіонала.

9. Евристичність концепції методологічного модуля імовірно ще більшою мірою вагома при дослідженні людської свідомості як екзистенційно-буттєвої даності, тому що дає змогу істотно упрозорити методологічний горизонт філософсько-психологічного цього оптично вкоріненого, вищою мірою парадоксального, наповненого межовими самісними смислоформами, явища. А оскільки цілком слушно прийняти засновок, що міжпрофесійна, міжопозиційна і міжпредметна комунікація є основним каналом розвитку методологічного мислення і що воно у власній буттєвій актуалізації-екзистенції долає межі буденної, наукової та будь-якої іншої, прив'язаної до предметного світу, свідомості, то закономірно, що рамковою умовою постання самої методології і є особливим чином оргдіяльнісно наповнена методологічна свідомість. З іншого боку, справедливим буде і зворотне основоположення: розширений, а насправді дійсний, предмет методології, що обіймає мислення і світ, поданий через оптику цього мислення як тьма-розмисел уголос, становить свідомість як багатofункціональна буттєвість, котра

забезпечує не лише відображення дійсності, а й породження її психодуховних, смисложиттєвих форм, ідеальних організованостей соціального конструювання та особистісного творення. Методологічна свідомість, унаслідок найвищі форми буттєвої присутності людини у світі і світу в людині, є дійсним – обмежено безмежним – форматом існування та розвитку досконалих мислення, діяльності, вчинення, методологування. Тому топіка і метрика модульно-розвивального оргпростору ПМ, фіксуючи розрізнення і взаємне розташування сотні місць “живого” мислєдіяння, становить відкриту сферну матрицю свідомості, екзистенційна подієвість якої одночасно виявляється на множині різного набору точок як присутність іншорідних конфігурацій – смислів, значень, схем, образів.

10. Схема ПМ і типологія методологічних модулів уможливають надситуаційне позиціювання сфери колективної мислєдіяльності у чотиривимірному часопросторі модульно організованого і розвивально спрямованого проблемно-комунікаційного методологування як довершеного циклу чіткої наступності методологічних модулів: від інтенційно-індивідуального до пізнавально-суб'єктного, далі до нормативно-особистісного, потім до ціннісно-індивідуальнісного й насамкінець до духовно-універсумного. Практичне зреалізування цього циклу організується як наступність компонентів-складників довершеного методологічного вчинку-події, а саме як передумова, ситуація, мотивація, мисленнєве діяння і післядія МД. Причому кожен із цих компонентів у професійному здійсненні становить окрему технологічну версію колективного методологування (свідомісно-самовизначальна, проблемно-ситуаційна, критично-регуляційна, вартісно-світоглядна і духовно-креативна техніки вправляння), що спричиняє почергове домінування образів мисленнєвої дійсності у різних форматах актуалізації суб'єктивності методолога (як індивіда, суб'єкта, особистості, індивідуальності, універсуму). На цьому підґрунті постає циклічно-вчинковий підхід як система принципів, закономірностей та похідних правил-нормативів ПМ, що виявив свою методологічну евристичність у створенні кількох інституційно-світоглядних моделей: а) повного парадигмального циклу колективної пізнавальної діяльності вчених, що зреалізовує логіко-змістову структуру вчинку пізнання у ритміці його ситуаційного, мотиваційного, ді-

яльного і післядіяльного періодів дослідницької творчості; б) біциклічної вчинкової динаміки розв'язкового перебігу пізнавальної творчості одного з відомих представників посткритицизму в методології науки – Імре Лакатоша (1922–1974); в) повноцінної гри як учинення у синхроніці періодів виникнення ігрового відношення, формування поля або часопростору гри, замикання гри і постання світу ігрової діяльності та рефлексії успішності/неуспішності гри.

11. До *набору правил* колективного пошукового думання, що сприяють професійності методологування, належать такі: *перше* – інтелектуальна дискусія завжди є зіткнення і боротьба вольових позицій, які приховують за собою наміри експансії, захоплення, асиміляції інших позицій і поглядів у напруженій проблемній ситуації; *друге* – конфлікти та позиційні зіткнення мають бути змістовними, тому вони закладаються в оргпроект імітаційно-учинкової гри й підтримуються чи зреалізуються під час ігрового практикування; *третє* – повинна бути організована конструктивна робота зі схематичними формами (від мислесхем і схем способів до категорійних схем-матриць), тому всі доповіді і виступи мають супроводжуватися схемою, а останні вивішуватися у залі як семіотичне поле для індивідуального і групового опрацювання; *четверте* – критика схем і моделей повинна бути конструктивною – забезпечувати більш ґрунтовне, передусім порівняно з існуючим, понятійне розуміння проблеми чи об'єкта пізнання/конструювання та отримання нового, головним чином оргдіяльнісного, знання (проектів, програм, планів робіт, сценаріїв майбутніх подій тощо). Загалом висококваліфікований методолог виконує принаймні чотири головні *професійні ролі*: філософа, епістемолога, аналітика і практика з організації, керівництва та управління. Водночас доведено, що для утвердження методологування як компетентної діяльності потрібно дотримуватися вимог *чотирьох засадничих принципів*, що відрізняють ВК-методологію від інших її парадигмальних версій: заглиблення і збагачення методологічної думки-творчості на противагу процесу її розширення; публічності методологічної діяльності на противагу її езотерічності, раритетності, колуарності; близької дії і проблемного фокусування на противагу стратегії широкої методологізації; професійності методологування на противагу її

дилетантності, нефаховості, некомпетентності.

12. Проблема професіоналізації і соціалізації методології була вперше поставлена і в контурному наближенні відрефлексована Г.П. Щедровицьким у 1974 році. Але й донині вона не отримала прийнятної розв'язку, зважаючи на різне бачення способів її здолання чи зняття у різних суб'єктних колах інтелектуалізованого суспільного життя. Річ у тім, що істотно ускладнює ситуацію однозначного постання *професії методолога* кілька факторів: по-перше, те, що в утвердженні методологічного руху як соціо професійного каналу інституціоналізації самої методології здебільшого не розводяться різні плани, а саме розуміннево не розглядають її у взаємозалежності принаймні чотирьох онтичних вимірів – як орієнтацію, організацію, професіоналізацію чи трансформацію; по-друге, має місце явний і прихований супротив цій професіоналізації й навіть боротьба проти неї або через неучтв і домінування поверхових поглядів на світ посередності, або через надмірну упевненість у плідності чистих зорієнтувань та вирішальної ролі живого взірця еталонного методологічного мислення, або через нігілізм, тобто через демонстративну вимогу показати тут і негайно оази, де таке мислення є насправді й уповні, а оскільки в реальності його ідеалу немає і не може бути, то й методологія не варта такого звеличення; по-третє, буттєва причетність науковців до семантичного поля методології-як-учення і певна інтелектуальна робота з ним, тоді як складники, компоненти, параметри і показники методологування-як-практики залишаються для більшості із них *terra incognita*, себто не поіменованими, не осмисленими, не відзисканими й відтак перебувають поза межами їхньої свідомості. Для забезпечення професійного згармонювання світу методології і сфери методологування потрібно домогтися унявлення, як мінімум, чотирьох системних характеристик: *ґрунтовних методологічних знань* у єдності із вишколом їх ситуативного застосування і креативного оперування; *особи методолога*, здатної до чистого мислення і схематизації, до розширення горизонтів власної проблемно-діалогічної свідомості й утвердження особливого способу життя; формальних і неформальних *груп* (товариств) *та організацій*, які цілеспрямовано й ефективно здійснюють методологічну роботу, уможливають компетентне філософське і прикладне методологування;

систематичного відповідального *методологічного самопрактикування* того, хто називає себе методологом в екзистенції-додолученні до всіх його сегментів і складових (методологічних відношення і позиціонування, рефлексії і самовизначення, аналізу і розуміння, критики і нормування, роботи і схематизації та ін.). Такий спосіб життя можливий, на переконання Г.П. Щедровицького, тільки із реальним розвитком *методологічної Касталії*.

1. Балл Г.О. Система принципів раціогуманізму / Георгій Олексійович Балл // Психологія і суспільство. – 2011. – №4. – С. 16–33.

2. Волков В.Е. Образовательная программа сети методологических лабораторий / В.Е. Волков // Вопросы методологии. – 1994. – №3-4. – С. 140–141.

3. Георгий Петрович Щедровицкий / Г.П. Щедровицкий; [под ред. П.Г. Щедровицкого, В.Л. Даниловой]. – М.: Росс. полит. энц-я (РОССПЭН), 2010. – 600 с. – (Философия России второй половины XX в.).

4. Громько Ю.В. Московская методологическая школа: социокультурные условия возникновения, идейное содержание, проблемы развития / Юрий Громько // Вопросы методологии. – 1991. – №4. – С. 21–39.

5. Гуменюк (Фурман) О.Є. Психологія впливу: [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк (Фурман). – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с.

6. Гусельцева М. Культурно-історичний підхід В.А. Роменця: ідея культури та ідеї в культурі / Марина Гусельцева // Психологія і суспільство. – 2011. – №2. – С. 92–104.

7. Зинченко А.П. “Изготовление мысли” по Г.П. Щедровицкому / Александр Прокопьевич Зинченко // Вопросы методологии. – 1996. – №1-2. – С. 123–127.

8. Зинченко А.П. К программе работ по теме “Схемы и механизмы схематизации в мыслительности” / Александр Прокопьевич Зинченко // Кентавр. – 1994. – №1. – С. 3–8.

9. Зинченко А.П. Программа строительства современной системы образования / Александр Прокопьевич Зинченко // Вопросы методологии. – 1994. – №3-4. – С. 141–145.

10. Копилов Г. Про природу “наукових революцій” / Геннадій Копилов // Психологія і суспільство. – 2010. – №2. – С. 113–127.

11. Копылов Г. Методология и методологизация в контексте времени / Геннадий Копылов // Кентавр. – 1992. – № 1. – Вып. 5. – С. 6–11.

12. Крайчинская С.Б. Локальная образовательная система. Штрихи к проекту / С.Б. Крайчинская // Вопросы методологии. – 1994 – №3-4. – С. 151–153.

13. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ / Имре Лакатос. – М.: Медиум, 1995. – 184 с.

14. Лапонов М. Філософія як наука. Основи філософської методології / Микола Лапонов, Вадим Комісаров // Система сучасних методологій: [хрестоматія у 4-х томах] / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – Т.1. – С. 200–222.

15. Луковенко Ю.В. Дисциплина ума / Юрий Виленович Луковенко // Вопросы методологии. – 1994. – №3-4. – С. 156–158.

16. М'ясоїд П. Метатеоретичний аналіз у психології / Петро М'ясоїд // Психологія і суспільство. – 2009. – №4. – С. 54–82.

17. Мамардашвили М. Лекции по античной философии / Мераб Мамардашвили. – СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2014. – 256 с. – (Азбука-классика. Non-Fiction).

18. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию / Мераб Константинович Мамардашвили. – [2-е изд., измен. и доп.] / сост. и общ. ред. Ю.П. Сенокосова. – М.: Изд. группа “Прогресс”, “Культура”, 1992. – 416 с.

19. Марача В. Встреча методолога и самосознания / Вячеслав Марача // Кентавр. – 1991. – № 2. – Вып. 4. – С. 25–37.

20. Марача В. Структура и развитие науки с точки зрения методологического институционализма / Вячеслав Марача // Кентавр. – 2004. – №33. – С. 45–63.

21. Мацкевич В.В. Подход / Владимир Мацкевич // Всемирная энциклопедия: Философия; гл. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Совр. лит-тор, 2001. – С. 794–795.

21а. Мейтув П. Схематизация в методологической работе / П. Мейтув, В. Буторин // Кентавр. – 1994. – №1. – С. 9–17.

22. Никитин В.А. Идея образования или содержание образовательной политики / Владимир Африканович Никитин. – К.: Оптима, 2004. – 205 с.

23. Ницше Ф. Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей / Фридрих Ницше. – М.: Рефл-Бук, 1994. – 352 с.

24. Поппер К.Р. Ницета историцизма / Карл Р. Поппер; пер. с англ. – М.: Изд. группа “Прогресс-VIA”, 1993. – 187 с.

25. Психологія вчинку: Шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. – К.: Либідь, 2012. – 296 с.

26. Психологія і суспільство: Спецвипуск, присвячений 85-й річниці з дня народження Володимира Андрійовича Роменця. – 2011. – №2. – 190 с.

27. Рац М. Место нормирования и его стратегия в процессах развития / М. Рац // Кентавр. – 2005. – №35. – С. 7–13.

28. Роменець В.А. Історія психології ХХ століття: [навч. посіб.] / В.А. Роменець, І.П. Маноха. – К.: Либідь, 1998. – 992 с.

29. Роменець В.А. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження / Володимир Роменець // Психологія і суспільство. – 2013. – №2. – С. 6–27.

30. Роменець В.А. Психологія творчості: [навч. посіб.] / Володимир Роменець. – [2-ге вид., доп.]. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.

31. Роменець В.А. Історія психології: ХІХ – початок ХХ століття: [навч. посіб.] / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2006. – 832 с.

32. Сааков В.В. Эпистемологическая проблематика в разработке системы методологических лабораторий / В.В. Сааков // Вопросы методологии. – 1994. – №3-4. – С. 158–159.

33. Система сучасних методологій: [хрестоматія у 4-х томах] / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фуман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – Т. 1. – 314 с.; Т. 2. – 344 с.; Т. 3. – 400 с.; Т. 4. – 388 с.
34. Стєпин В.С. Генезис социально-гуманитарных наук (философский и методологический аспекты) / Вячеслав Семёнович Стєпин // Вопросы философии. – 2004. – №3. – С. 37–43.
35. Стєпин В.С. Основания науки и их социокультурная размерность / Вячеслав Семёнович Стєпин. – М., 1996. – Режим доступа к статье: <http://philosophy.ru/iphras/library/guspaper/STIOPIN1.htm>
36. Стєпин В.С. Становление научной теории: [монография] / Вячеслав Семёнович Стєпин. – Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 319 с.
37. Стєпин В.С. Теоретическое знание : структура, историческая эволюция : [монография] / Вячеслав Семёнович Стєпин. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 744 с.
38. Фурман А.В. Володимир Роменець як методолог психософійного духу / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2011. – №2. – С. 7–14.
39. Фурман А.В. Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – №4. – С. 18–36.
40. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 362 с.
41. Фурман А.В. Ідея професійного методологування: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Ялта-Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 205 с.
42. Фурман А.В. Категорії вітакультурної методології як ефективний засіб аналізу і розв'язання складних проблем / Анатолій В. Фурман // Інститут експериментальних систем освіти: Інформ. бюлетень. – Вип. 4. – Тернопіль, 2004. – С. 4–7.
43. Фурман А.В. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2012. – №4. – С. 78–125.
44. Фурман А.В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Інститут політичної і соціальної психології; Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 100 с.
45. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – №3. – С. 72–85.
46. Фурман А.В. Свідомість як рамкова умова методологування у соціогуманітаристиці / Анатолій В. Фурман // Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти / за наук. ред. Томчука М.І. // 36. мат. Подільської н.-пр. конф. – Вінниця: КВНЗ “Вінницька академія неперервної освіти”, 2016. – С. 147–156.
47. Фурман А.В. Теоретична модель гри як учинення / Анатолій В. Фурман // Наука і освіта. – 2014. – №5/СХХІ. – С. 95–104.
48. Фурман А.В., Шандрук С.К. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: [монографія] / Анатолій В. Фурман, Сергій Шандрук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 272 с.
49. Фурман А.В., Шандрук С.К. Сутність гри як учинок: [монографія] / Анатолій В. Фурман, Сергій Шандрук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 120 с.
50. Щедровицький Г. П. Избранные труды / Георгий Петрович Щедровицкий ; [ред.-сост. А. А. Пископфель, Л. П. Щедровицкий]. – М. : Шк. культ. политики, 1995. – 760 с.
51. Щедровицький Г.П. Методологічне значення опозиції натуралістичного і системодіяльнісного підходів / Георгій Щедровицький // Психологія і суспільство. – 2013. – №1. – С. 40–47.
52. Щедровицький Г.П. Московский методологический кружок: развитие идей и подходов / Из архива Г.П. Щедровицкого. – Т.8, вып. 1. – М.: Путь, 2004. – 352 с.
53. Щедровицький Г.П. Организационно-деятельностная игра: Сборник текстов (2). Из архива Г.П. Щедровицкого. – Т.9. – М.: Наследие ММК, 2004. – 320 с.
54. Щедровицький Г. Розуміння та інтерпретації схеми знання / Георгій Щедровицький // Психологія і суспільство. – 2001. – №4. – С. 8–15.
55. Щедровицький Г.П. Философия. Наука. Методология / Георгий Петрович Щедровицкий; [ред. сост. А.А. Пископфель, Л.П. Щедровицкий]. – М.: Шк. культ. политики, 1997. – 656 с.

REFERENCES

1. Ball G.O. Systjema pryncypiv raciogumanizmu / Georgij Olexijovych Ball // Psihologija i suspil'stvo. – 2011. – №4. – С. 16–33.
2. Volkov V.E. Obrazovatel'naja programma sjeti mjetodologichjeskich laboratorij / V.E. Volkov // Voprosy mjetodologii. – 1994. – №3-4. – С. 140–141.
3. Gjeorgij Pjetrovich Schjedrovickij / G.P. Schjedrovickij; [pod rjed. P.G. Schjedrovickogo, V.L. Danilovoj]. – М.: Ross. polit. enc-ja (ROSSPEN), 2010. – 600 s. – (Filosofija Rossii vtoroj poloviny HH v.).
4. Gromyko Ju.V. Moskovskaja mjetodologichjeskaja shkola: sociokul'turnyje uslovija vozniknovjenija, idjejnoje sodjerzhanije, probljemy razvitija / Jurij Gromyko // Voprosy mjetodologii. – 1991. – №4. – С. 21–39.
5. Gumenjuk (Furman) O.Y. Psihologija vplyvu: [monografija] / Oxana Yevstahiyivna Gumenjuk (Furman). – Ternopil': Ekonomichna dumka, 2003. – 304 s.
6. Gusjel'cjeva M. Kul'turno-istorechnij pidhid V.A. Romjencja: idjeja kul'tury ta idjeji v kul'turi / Marina Gusjel'cjeva // Psihologija i suspil'stvo. – 2011. – №2. – С. 92–104.
7. Zinchjenko A.P. “Izgotovljenije mysli” po G.P. Schjedrovickomu / Aljexandr Prokop'jevich Zinchjenko / Voprosy mjetodologii. – 1996. – №1-2. – С. 123–127.
8. Zinchjenko A.P. K programmje rabot po tjemje “Shjemy i mjehanizmy shjematizacii v mysljedjejatjel”nosti” / Aljexandr Prokop'jevich Zinchjenko // Kjentavr. – 1994. – №1. – С. 3–8.
9. Zinchjenko A.P. Programma stroitjel'stva sovremennoj sistjemy obrazovanija / Aljexandr Prokop'jevich Zinchjenko // Voprosy mjetodologii. – 1994. – №3–4. – С. 141–145.
10. Kopilov G. Pro prirodu “naukovih rjevoljucij” / Gjennadij Kopilov // Psihologija i suspil'stvo. – 2010. – №2. – С. 113–127.
11. Kopylov G. Mjetodologija i mjetodologizacija v kontjextje vrjemjeni / Gjennadij Kopylov // Kjentavr. – 1992. – № 1. – Vyp. 5. – С. 6–11.
12. Krajchinskaja S.B. Lokal'naja obrazovatel'naja sistjema. Shtrih k projektu / S.B. Krajchinskaja // Voprosy mjetodologii. – 1994. – №3–4. – С. 151–153.
13. Lakatos I. Fal'sifikacija i mjetodologija nauchno-issljedovatel'skih programm / Imrje Lakatos. – М.: Mjedium, 1995. – 184 s.
14. Laponov M. Filosofija jak nauka. Osnovi filosof's'koyi mjetodologiji / Mikola Laponov, Vadym Komis-

sarov // *Systjema suchasnyh mjetodologij: [hrjestomatija u 4-h tomah]/ uporjad., vidp. rjed., pjerjekl. A.V. Furman. – Ternopil': TNEU, 2015. – T.1. – S. 200–222.*

15. Lukovjenko J.V. *Disciplina uma / Jurij Viljenovich Lukovjenko // Voprosy mjetodologii. – 1994. – №3–4. – S. 156–158.*

16. M'jasoyid P. *Mjetatjeorjetichnij analiz u psihologiji / Pjetro M'jasoyid // Psihologija i suspil'stvo. – 2009. – №4. – S. 54–82.*

17. Mamardashvili M. *Lekcii po antichnoj filosofii / Mjerab Mamardashvili. – SPb.: Azbuka, Azbuka-Attikus, 2014. – 256 s. – (Azbuka-klassika. Non-Fiction).*

18. Mamardashvili M.K. *Kak ja ponimaju filosofiju / Mjerab Konstantinovich Mamardashvili. – [2-je uzd., izmjn. i dop.]/ sost. i obsch. rjed. Ju.P. Sjenokosova. – M.: Izd. gruppa "Progrjess", "Kul'tura", 1992. – 416 s.*

19. Maracha V. *Vstrjecha mjetodologa i samosoznanija / Vjachjeslav Maracha // Kjentavr. – 1991. – №2. – Vyp. 4. – S. 25–37.*

20. Maracha V. *Struktura i razvitije nauki s točki zrjenija mjetodologichjeskogo institucionalizma / Vjachjeslav Maracha // Kjentavr. – 2004. – №33. – S. 45–63.*

21. Mackjevich V.V. *Podhod / Vladimir Mackjevich // Vsjemirnaja enciklopedija: Filosofija; gl. nauch. rjed. i sost. A.A. Gricanov. – M.: AST, Mn.: Harvjest, Sovr. lit-tor, 2001. – S. 794–795.*

21a. Mjejtuv P. *Shjematizacija v mjetodologichjeskoj rabotje / P. Mjejtuv, V. Butorin // Kjentavr. – 1994. – №1. – S. 9–17.*

22. Nikitin V.A. *Idjeja obrazovanija ili sodjerzhanije obrazovatel'noj politiki / Vladimir Afrikanovich Nikitin. – K.: Optima, 2004. – 205 s.*

23. Nietzsche F. *Volja k vlasti: opyt pjerjeocjenki vsjeh cjenostej / Friedrich Nietzsche. – M.: Rjefl-Buk, 1994. – 352 s.*

24. Popper K.R. *Nischjeta istoricizma / Karl R. Popper; pjer. s angl. – M.: Izd. gruppa "Progrjess-VIA", 1993. – 187 s.*

25. *Psychologija vchynku: Shljahamy tvorčnosti V.A. Romjencja: zb. st. / uporjad. P.A. M'jasoyid; vidp. rjed. A.V. Furman. – K.: Lybid', 2012. – 296 s.*

26. *Psychologija i suspil'stvo: Spjeczvipusk, prjstvjachjenij 85-j richnici z dnja narodzhennja Volodimira Andrijovicha Romjencja. – 2011. – №2. – 190 s.*

27. Rak M. *Mjesto normirovanija i jego stratjegija v procjessah razvitija / M. Rak // Kjentavr. – 2005. – №35. – S. 7–13.*

28. Romjenjec' V.A. *Istorija psihologiji XX stolittja: [navch. posib.] / V.A. Romjenjec', I.P. Manoha. – K.: Lybid', 1998. – 992 s.*

29. Romjenjec' V.A. *Prjedmjet i princypy istoriko-psihologichnogo doslidzhennja / Volodymyr Romjenjec' // Psychologija i suspil'stvo. – 2013. – №2. – S. 6–27.*

30. Romjenjec' V.A. *Psychologija tvorčnosti: [navch. posibnyk] / Volodymyr Romjenjec'. – [2-gje vid., dop.]. – K.: Libid', 2001. – 288 s.*

31. Romjenjec' V.A. *Istorija psihologiji : XIX – pochatok XX stolittja : [navch. posib.] / V.A. Romjenjec'. – K.: Lybid', 2006. – 832 s.*

32. Saakov V.V. *Epistjemologichjeskaja problematika v razrabotkje sistjemy mjetodologichjeskich laboratorij / V.V. Saakov // Voprosy mjetodologii. – 1994. – №3–4. – S. 158–159.*

33. *Systjema suchasnyh mjetodologij: [hrjestomatija u 4-h tomah]/ uporjad., vidp. rjed., pjerjekl. A.V. Furman. – Ternopil': TNEU, 2015. – T. 1. – 314 s.; T. 2. – 344 s.; T. 3. – 400 s.; T. 4. – 388 s.*

34. Stjopin V.S. *Gjenjezis social'no-gumanitarnyh nauk*

(filosofskij i mjetodologichjeskij aspjekty) / Vjachjeslav Sjemjonovich Stjopin // Voprosy filosofii. – 2004. – №3. – S. 37–43.

35. Stjopin V.S. *Osnovanija nauki i ih sociokul'turnaja razmjernost' / Vjachjeslav Sjemjonovich Stjopin. – M., 1996. – Rjezhim dostupa k stat'je: <http://philosophy.ru/iphras/library/ruspaper/STIOPIN1.htm>*

36. Stjopin V.S. *Stanovljenije nauchnoj tjeorii: [monografija] / Vjachjeslav Sjemjonovich Stjopin. – Minsk: Izd-vo BGU, 1976. – 319 s.*

37. Stjopin V.S. *Tjeorjetichjeskoje znanije : struktura, istorichjeskaja evoljucija : [monografija] / Vjachjeslav Sjemjonovich Stjopin. – M.: Progrjess-Tradicija, 2000. – 744 s.*

38. Furman A.V. *Volodymyr Romjenjec' jak mjetodolog psyhosofijnogo duhu / Anatolij V. Furman // Psychologija i suspil'stvo. – 2011. – №2. – S. 7–14.*

39. Furman A.V. *Gjenjeza nauky jak global'na doslidnic'ka programa: ciklichno-vchinkova pjerspjektiva / Anatolij V. Furman // Psychologija i suspil'stvo. – 2013. – №4. – S. 18–36.*

40. Furman A.V. *Idjeja i zmist profjesijnogo mjetodologuvannja: [monografija] / Anatolij Vasylovich Furman. – Ternopil': TNEU, 2015. – 362 s.*

41. Furman A.V. *Idjeja profjesijnogo mjetodologuvannja: [monografija] / Anatolij Vasylovich Furman. – Yalta-Tjernopil': Ekonomichna dumka, 2008. – 205 s.*

42. Furman A.V. *Katjegeriji vitakul'turnoji mjetodologiji jak jefjektivnij zasib analizu i rozv'jazannja skladnih problem / Anatolij V. Furman // Instytut expjerimental'nyh systjem osvity: Inform. bjuljetjen'. – Vip. 4. – Tjernopil', 2004. – S. 4–7.*

43. Furman A.V. *Mjetodologichnje obgruntuuvannja bagatorivnjevosti paradygmal'nih doslidzhjen' u social'nij psihologiji / Anatolij V. Furman // Psychologija i suspil'stvo. – 2012. – №4. – S. 78–125.*

44. Furman A.V. *Mjetodologija paradygmal'nih doslidzhjen' u social'nij psihologiji: [monografija] / Anatolij Vasylovich Furman. – K.: Instytut politichnoyi i social'noyi psihologiji; Ternopil': Ekonomichna dumka, 2013. – 100 s.*

45. Furman A.V. *Paradygma jak prjedmjet mjetodologichnoyi rjefljexiji / Anatolij V. Furman // Psychologija i suspil'stvo. – 2013. – №3. – S. 72–85.*

46. Furman A.V. *Svidomist' jak ramkova umova mjetodologuvannja u sociogumanitaristici / Anatolij V. Furman // Psychologichni zasadi rozvitku, psihodiagnostiki ta korjkekciji osobystosti v sistjemi njeprjerjervnoyi osvity / za nauk. rjed. Tomchuka M.I. // Zb. mat. Podil's'koyi n.-pr. konf. – Vinnicja: KVNZ "Vinnic'ka akadjemija njeprjerjervnoyi osvity", 2016. – S. 147–156.*

47. Furman A.V. *Tjeorjetichna modjel' gri jak uchinjenja / Anatolij V. Furman // Nauka i osvita. – 2014. – №5/CXXI. – S. 95–104.*

48. Furman A.V., Shandruk S.K. *Oganizacijnodijal'nisni igry u vyschij shkoli: [monografija] / Anatolij V. Furman, Sergij Shandruk. – Ternopil': TNEU, 2014. – 272 s.*

49. Furman A.V., Shandruk S.K. *Sutnist' gry jak uchinok: [monografija] / Anatolij V. Furman, Sergij Shandruk. – Ternopil': TNEU, 2014. – 120 s.*

50. Schjedrovickij G. P. *Izbrannyje trudy / Gjeorgij Pjetrovich Schjedrovickij ; [rjed.-sost. A. A. Piskoppjel', L. P. Schjedrovickij]. – M.: Shk. kul't. politiki, 1995. – 760 s.*

51. Schjedrovic'kij G.P. *Mjetodologichnje znachjennja opoziciji naturalistichnogo i sistjemodijal'nisnogo pidhodiv / Gjeorgij Schjedrovic'kij // Psihologija i suspil'stvo. – 2013. – №1. – S. 40–47.*

52. Schjedrovickij G.P. *Moskovskij mjetodologichjeskij kruzhok: razvitije idjej i podhodov / Iz arhiva G.P. Schje-*

drovickogo. – Т.8, вып. 1. – М.: Put', 2004. – 352 s.

53. Schjedrovickij G.P. Organizacionno-djejatjel'-nostnaja igra: Sbornik tjestov (2). Iz arhiva G.P. Schjedrovickogo. – Т.9. – М.: Nasljedije MMK, 2004. – 320s.

54. Schjedrovic'kij G. Rozumninja ta intjerprjetaciji shjemi znannja / Gjeorgij Schjedrovic'kij // Psihologija i suspil'stvo. – 2001. – №4. – S. 8–15.

55. Schjedrovickij G.P. Filosofija. Nauka. Mjeto-dologija / Gjeorgij Pjetrovich Schjedrovickij; [rjed. sost. A.A. Piskoppjel', L.P. Schjedrovickij]. – М.: Shk. kul't. politiki, 1997. – 656 s.

АНОТАЦІЯ

Фурман Анатолій Васильович.

Методолог – професія майбутнього.

Дослідження актуалізує проблематику професіоналізації методологічної діяльності й різнобічно обґрунтовує постання в найближчому майбутньому професії методолога як однієї з найперспективніших за предметним полем інтелектуального практикування і водночас як культурно та соціально найнеобхіднішої, зважаючи на те, що компетентне продукування форм, методів, способів, засобів та інструментів мислення, діяльності, колективного та індивідуального мислення всіма можливими спрямування та узмістовлення поки що залишається або ексклюзивним, езотеричним, або здійснюється аматорськи й переважно недосконало, неефективно. Аргументовано доводиться, що оновлювальною тенденцією сучасної культури є методологічне мислення, яке, охоплюючи у знятому вигляді всі інші форми і типи розмірковування, характеризується надпредметністю, проблематизаційністю, рефлексивністю, дискурсивністю, універсальністю і самобутньою практичністю. При цьому першоумова досконалого розвитку такого мислення полягає не стільки в оволодінні фахівцем фундаментальними знаннями і практичними вміннями, скільки в опануванні методом як інструментом мислєдїяльності у поєднанні з освоєнням його розлогого функціонального поля, котре уможливило відшукування за конкретних обставин ділового повсякдення оптимальних способів постановки та розв'язання професійних завдань і проблем. Встановлено, що *процеси професіоналізації і соціалізації* методології стимулюються сьогодні не лише революційною ситуацією у царині продукування і демонстрації можливостей нових методів, форм і схем діяльної організації пізнання та інтенсивним розвитком її різноманітних напрямів (системомислєдїяльнїсна, раціогуманїстична, вітакультурна та інші методології). Вирішальну роль у становленні професії методолога відіграє багаторівнева, різномодульна і динамічна полікомпонентна **система методологування** як метасфера професійної діяльності, модульно-розвивальний оргпростір якої, охоплюючи принципи, підходи, методи і способи як свої базові форми, уможливило проблемно-модульну і водночас рефлексивну мислєдїяльність, себто є головним каналом удїяльнення досконалого методологічного мислення. Спрямування, узмістовлення, особливості перебігу та результиуюча ефективність останнього залежать від актуалізованого в дискусії типу методологічного модуля (інтенційно-індивідний, пізнавально-суб'єктний, нормативно-особистісний, ціннісно-індивідуальнісний, духовно-унїверсумний), повноти використання процедур схематизації, конфїгурування, модулювання і картографування й у підсумку від ґрунтовності новостворених продуктів методо-

логування – мислєсхем, моделей, програм, проєктів, методологічних план-карт дослідження, парадигмально-дослїдницьких карт, категорійних матриць. Констатована евристичність *концепції* методологічного модуля при дослїдженні людської свідомості як екзистенційно-буттєвої даності, підтвердженням чого є істотне упрозорення методологічного горизонту пізнання цього винятково парадоксального явища. З іншого боку, сама свідомість у розширених межах необмеженої свободи розмірковувань і проблемної комунікації становить дійсний *предмет методології*, а методологічна робота-діяльність безпосередньо пов'язана із розширенням смислодайних обрїв свідомості, для забезпечення якого створює спеціальні інтелектуальні засоби. Однозначно висновується, що *свідомість і самосвідомість*, унаслідок найвищї форми буттєвої присутності людини у світі і світу в людині, є *рамковою умовою* існування та розвитку досконалих мислення, діяльності, вчинення, методологування. На цих концептах і засновках постає авторська версія *циклїчно-вчинкового підходу*, який у взаємодоповненні логічно аргументованих принципів, законодамностей і похідних правил-нормативів дав змогу обґрунтувати повний парадигмальний цикл колективної пізнавальної творчості вчених, логіко-змїстову структуру вчинків пізнання відомого представника посткритицизму другої половини ХХ ст., а також повноцінної гри-учинення як онтофеноменальної даності. Крім того, у прикінцевій частині дослідження, відштовхуючись від вимог *принципу кватерності*, сформульовані правила колективного думання, професійні ролі і головні принципи мислєдїяльності методолога. Зокрема, аргументовано, що його мінімальний рольовий набір має становити одночасну компетентну діяльність як філософа, епістемолога, аналітика і практика з організації, керівництва та управління, а для забезпечення професійного зґармонування світу методології і сфери методологування потрібно домогтися унаслідок чотирьох системних характеристик: постійно відновлюваних ґрунтовних методологічних знань; присутності особи методолога, здатної до чистого мислення, схематизації, проблемно-діалогічної свідомості і відповідного способу життя; діяльності груп та організацій, спроможних ефективно здійснювати філософське і прикладне методологування; систематичного відповідального методологічного самопрактикування того, хто називає себе методологом у лоні розвитку методологічної Касталії.

Ключові слова: професійна карта, професійне мислення, методологічне мислення, методолог, метод, професіонал, професійне методологування, принцип, підхід, метод, спосіб, категорія вчинку, тенденція методологізації, філософський метод, методологічна революція, схематизація, типи схем, теорія, сфера діяльності, системомислєдїяльнїсна методологія, методологічний модуль, модульно-розвивальний оргпростір методологування, картографування, свідомість як екзистенційно-буттєва даність, сферна матриця свідомості, образи мисленнєвої дійсності, циклїчно-вчинковий підхід, парадигма, вчинок пізнання, творчий шлях ученого, гра як учинення, колективна мислєдїяльність, методологічна робота, професійні ролі методолога, методологічний рух, професіоналізація методологічної діяльності, методологічне знання, методологія-як-учення, методологування-як-практика, методологічна Касталія, вітакультурна методологія, Московський методологічний гурток, Георгій Щєдровицький, Володимир Роменець.

АННОТАЦІЯ

Фурман Анатолій Васильевич.

Методолог – профессия будущего.

Исследование актуализирует проблематику профессионализации методологической деятельности и разносторонне обосновывает возникновение в ближайшем будущем *профессии методолога* как одной из самых перспективных по предметному полю интеллектуального практикования и в то же время как культурно и социально самой необходимой ввиду того, что компетентное продуцирование форм, методов, способов, средств и инструментов мышления, деятельности, коллективной и индивидуальной мыслепоступковости всевозможных направленности и содержательности пока еще остается или эксклюзивным, эзотерическим, или осуществляется аматорски и преимущественно несовершенным, неэффективно. Аргументированно доказывается, что обновляющей тенденцией современной культуры является *методологическое мышление*, которое, охватывая в снятом виде все другие формы и типы размышления, характеризуется надпредметностью, проблематизационностью, рефлексивностью, дискурсивностью, универсальностью и самобытной практичностью. При этом первоусловие совершенного развития такого мышления заключается не столько в овладении специалистом фундаментальными знаниями и практическими умениями, сколько в освоении *метода* как инструмента мыслительности в сочетании с обработкой его широкого функционального поля, которое делает возможным отыскание при конкретных обстоятельствах деловой повседневности оптимальных способов постановки и решения профессиональных задач и проблем. Установлено, что *процессы профессионализации и социализации* методологии стимулируются сегодня не только революционной ситуацией в области продуцирования и демонстрации возможностей новых методов, форм и схем деятельной организации познания и интенсивным развитием ее разнообразных направлений (системомыслительная, радиогуманистическая, витакультурная и другие методологии). Решающую роль в становлении профессии методолога играет многоуровневая, разномодульная и динамически поликомпонентная *система методологизирования* как метасфера профессиональной деятельности, модульно-развивающее оргпространство которой, охватывая принципы, подходы, методы и способы как свои базовые формы, делает возможным проблемно-модульную и в то же время рефлексивную *мыслительность*, то есть является главным каналом деятельного наполнения совершенного методологического мышления. Направленность, содержательность, особенности хода и результирующая эффективность последнего зависят от актуализированного в дискуссии *типа методологического модуля* (интенционально-индивидуальный, познавательно-субъектный, нормативно-личностный, ценностно-индивидуальный, духовно-универсальный), полноты использования процедур схематизации, конфигурирования, модулирования и картографирования и в итоге от основательности вновь созданных *продуктов* методологизирования – мыслесхем, моделей, программ, проектов, методологических план-карт исследования, парадигмально-исследовательских карт, категориальных матриц. Констатирована эвристичность концепции методологического модуля при исследовании *человеческого сознания* как экзистенциально-бытийствующей *данности*, подтверждением чего является существенное освещение

методологического горизонта познания этого исключительно парадоксального явления. С другой стороны, само сознание в расширенных границах неограниченной свободы размышлений и коммуникации составляет действительный *предмет методологии*, а методологическая работа-деятельность непосредственно связана с расширением смыслоносных горизонтов сознания, для обеспечения которого создает специальные интеллектуальные средства. Однозначно делается вывод, что сознание и самосознание, объективируя наиболее высокие *формы бытийственного присутствия* человека в мире и мира в человеке, является *рамочным условием* существования и развития совершенных *мышления*, деятельности, поступковости, методологизирования. На этих концептах и предпосылках встает авторская версия *циклически-поступкового подхода*, который во взаимодополнении с *логически аргументированными* принципами, закономерностями и производными правилами-нормативами дал возможность описать полный парадигмальный цикл коллективного познавательного творчества ученых, логико-смысловую структуру поступковости познания известного представителя посткритицизма второй половины XX ст., а также полноценной игры-поступковости как онтофеноменальной данности. Кроме того, в завершающей части исследования, отталкиваясь от требований *принципа кватерности*, сформулированы правила коллективного размышления, профессиональные роли и главные принципы мыслительности методолога. В частности, аргументированно, что его минимальный рольевой набор должен составлять одновременную компетентную деятельность как философа, эпистемолога, аналитика и практика по организации, руководству и управлению, а для обеспечения *профессионального сгармонизирования* мира методологии и сферы методологизирования нужно достичь присутствия четырех системных характеристик: постоянно возобновляемых фундаментальных методологических знаний; присутствия личности методолога, способного к чистому мышлению, схематизации, проблемно-диалогическому сознанию и соответствующему образу жизни; деятельности групп и организаций, умеющих эффективно осуществлять философское и прикладное методологизирование; систематического ответственного методологического самопрактикования того, кто называет себя методологом в лоне развития методологической Касталии.

Ключевые слова: профессиональная карта, профессиональное мышление, методологическое мышление, методолог, метод, профессионал, профессиональное методологизирование, принцип, подход, метод, способ, категория поступка, тенденция методологизации, философский метод, методологическая революция, схематизация, типы схем, теория, сфера деятельности, системомыслительная методология, методологический модуль, модульно-развивающее оргпространство методологизирования, картографирование, сознание как экзистенциально-бытийствующая данность, сферная матрица сознания, образы мыслительной действительности, циклически-поступковый подход, парадигма, поступок познания, творческий путь ученого, игра как поступковость, коллективная мыслительность, методологическая работа, профессиональные роли методолога, методологическое движение, профессионализация методологической деятельности, методологическое знание, методология-как-учение, методологизирование-как-практика, методологическая Касталия, витакультурная методология, Московский методологический кружок, Георгий Щедровицкий, Владимир Роменец.

ANNOTATION

Furman Anatoliy V.

Methodologist – profession of the future.

The research actualize problem of professionalization methodological activity and versatily substantiates the rise in the near future profession of methodologist as one of the most prospective for the subject field of intellectual practice and at the same time as culturally and socially most necessary considering that competent production forms, methods, ways, means and instruments of thinking, activity, collective and individual think-committing of all possible direction and content, still stays either exclusive, esoteric or carried amateurishly and mostly imperfect, ineffective. It is proved that updating tendency of modern culture is methodological thinking which encompassing in removed view all other forms and types of thinking, characterized by over-subjectivity, problematization, reflexivity, discursively, universality and original practicality. At this, first condition of perfect development of such thinking is not so much in mastering by specialist fundamental knowledge and practical skills but in mastering the method as instrument of think-activity in conjunction with mastering its lengthy functional field which allows finding in the particular circumstances of everyday business optimal ways of setting and solving professional tasks and problems. It is established that the processes of professionalization and socialization methodology are stimulated not only revolutionary situation in the field of production and demonstration opportunities of new methods, forms and schemes of activity organization the cognition and intensive development of different directions (system-think-activity, rational-humanist, vita-cultural and other methodologies). A decisive role in becoming of the profession of methodologist plays multilevel, differently-modular and dynamic multicomponent system of methodologyzation as multisphere of professional activity, modular-developing organizational space of which covering principles, approaches, methods and ways as its basic forms, enabling problem-modular and at the same time reflective think-activity, that is main channel of activity perfect methodological thinking. Direction, *zmistovlennya*, peculiarities of course and resultant efficiency of the last depends on actualized in the discussion type of methodological module (intentional-individual, cognitive-subjective, normative-personal, value-individual, spiritual-universum), completeness of usage schematic procedures, configuration, modulation and mapping and as a result from circumstantiality of newly created products of methodologyzation – mind-schemes, models, programs, projects, methodological plan-maps of research, paradigmatic-research maps, categorical matrices. Ascertained ingenuity of concept of methodological module at research of human consciousness as existential-being givens, evidenced of what is essential specification of methodological horizon of cognition of this extremely paradoxical phenomenon. On the other hand, consciousness itself, in extended limits of unlimited freedom of reasoning and problem communication is valid subject

of methodology and methodological work-activity directly related to the expansion of mind-giving horizons of consciousness for providing of which creates special intellectual means. Definitely as a result – consciousness and self-consciousness, make available the highest forms of being presence of human in the world and world in the human is a framework condition of existence and development of perfect thinking, activity, committing, methodologyzation. On these concepts and bases appears the author's version of the cyclically-committing approach which in complementarity of logically substantiated principles, regularities and derivative rules-regulations made it possible to substantiate complete paradigm cycle of collective cognitive creativity of scientists, logical-semantic structure of deed of cognition the known representative of post-criticism in second half of the XX century and also full game-committing as onto-phenomenal givens. Besides, at the end of the research making a start from requirements of the principle quaternary, formulated rules of collective thinking, professional roles and main principles of think activity of methodologist. In particular, argued that its minimal role set should be simultaneous competent activity as a philosopher, epistemologist, analyst and practitioner on organization, guidance and management and to provide professional harmonization of the world of methodology and sphere of methodologyzation need to achieve availability of four system characteristics: always renewable fundamental methodological knowledge, presence of methodologist's person, capable to pure thought, schematization, problem-dialogue consciousness and appropriate lifestyle; activity of group and organizations, able to effectively implement philosophical and applied methodologyzation; systematic responsible methodological self-practicing those who calls themselves methodologist in the bosom of methodological *Kastalia*.

Key words: *professional map, professional thinking, methodological thinking, methodologist, method, professional, professional methodologyzation, principle, approach, method, way, category of committing, tendency of methodologyzation, philosophical method, methodological revolution, schematization, types of schemes, theory, the sphere of activity, system mind-activity methodology, methodological module, module-developing organizational space of methodologyzation, cartography, consciousness as existential-being givens, spherical matrix of consciousness, images of mental reality, cyclically-committing approach, paradigm, committing of cognition, creative way of scientist, the game as committing, collective think-activity, methodological work, professional role of methodologist, methodological movement, professionalization of methodological activity, methodological knowledge, methodology as committing, methodologyzation as practice, methodological *Kastalia*, vita-cultural methodology, Moscow methodological circle, Georgiy Shchedrovitsky, Volodymyr Romenets.*

Надійшла до редакції 30.12.2015.